

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έτος 61 – Τεύχος 4

Χριστός Ἀνέστη!

Ἀπρίλιος 2012

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδου Εκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς
Ἱπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ελλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2011 ΜΕ ΕΝΙΑΥΣΙΑ ΘΗΤΕΙΑ: Ἀρχιμ. Νικόδημος Σκρέττας, Ἀρχιμ. Σωτήριος Κοσμόπουλος, Ἀρχιμ. Ἀγαθάγγελος Κόκλας, Ἀρχιμ. Ἀμβρόσιος Γκουρβέλος, Πρωτ. Θεμιστοκλῆς Χριστοδούλου, Καθηγ. Κων/νος Κορναράκης – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ὙΛΗΣ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη. – ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Χαράλαμπος Κωστόπουλος – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη, Κων. Χολέβας καί Βασίλειος Τζέρπος. – ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ελλάδος. Ἱπεύθυνος Τυπογραφείου: Χ. Κωβαίος, Ἰασίου 1 – 115 21 Ἀθήνα, Τηλ.: 210-7272.356 – Fax 210-7272.380. Τιμή τεύχους 1 € (γιά ὄσους δέν τό δικαιοῦνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21, ΑΘΗΝΑ Τηλ: 210 72.72.253, Fax: 210 72.72.251
e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Ἐξώφυλλο: «Τῆς μνήμης» (λεπτομέρεια) ἔργο τοῦ Χρήστου Μποκόρου.

Τὸ Περιοδικό «Ἐφημέριος» δέν εὐθύνεται γιὰ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Έτος 61

Άπρίλιος 2012

Τεύχος 4

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ	
Εἰσοδικόν	3
ΜΑΡΙΟΥ ΜΠΕΓΖΟΥ	
Ἡ Ἀνάσταση σέ Ἀνατολή καί Δύση	4
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ	
Ἡ ἐπί τοῦ Ἐπιταφίου τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου	9
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ	
Ἡ Θεοτόκος στή Σταύρωση τοῦ Χριστοῦ Stabat Mater στή δυτική παράδοση καί εἰκονογραφία	13
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΤΖΑΝΑΚΗ	
Τά θαύματα τῶν ἀναστάσεων τοῦ Κυρίου καί διαχρονικά μηνύματα αὐτῶν γιά τή ζωή τῶν χριστιανῶν	19
ΑΡΧΙΜ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ	
Κυριακή 20 Μαΐου 2012 (Κυριακή Τυφλοῦ)	22
π. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ	
Πρόκληση ζωῆς σέ σκηηνικό θεάτρου	26
ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΛΛΙΑΝΟΥ	
Οἱ πρῶτες στιγμές...	29
Ἐπικοινωνία	30
Ἐφημεριακά	32

«Αί δύο γυναῖκες ἤρχισαν νά ἀναζωπυρῶσι τά φιλίλια, νά ρίπτωσιν ἔλαιον εἰς τάς κανδήλας καί νά κάμνωσιν ἐγκαρδίους σταυρούς. Ἦσθάνοντο ἀνέκφραστον χαράν καί γλύκαν εἰς τά σωθικά των. Ἦτο Ἀνάστασις, Ἀνάστασις! Τό πρόσωπον τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ ἔλαμπε μέ ἅγιον φῶς, δεξιὰ τῆς Ἱερᾶς Πύλης. Ἡ μορφή τῆς Δεσποίνης Θεοτόκου ἤστραπτεν ἐξ ἀφάτου χαρᾶς ἀριστερόθεν, κρατούσης τό θεῖον βρέφος της. Ἡ ὄψις τοῦ τιμίου Προδρόμου, μέ ἓνα βόστρυχον τῆς κόμης φρίττοντα πρός τά ἄνω, ὡς νά ἔμενεν ἀνωρθωμένος ἀπό τήν πρόσψαυσιν τοῦ θηριώδους δημίου τοῦ ἀποκόψαντος τήν σεβάσμιον κάραν τοῦ μείζονος ἐξ ὄσων ἐγέννησαν κατά φύσιν αἱ γυναῖκες ἀνδρῶν, ἐσελαγίζετο ἐκ μυστικῆς εὐφροσύνης παραπλεύρως ἐκείνου οὗ τήν φρικτήν κορυφήν ἤξιώθη νά χειροθετήσῃ. Καί ὁ ἡγαπημένος μαθητής ἦτο ἀκόμη ἐκεῖ, καί συνέχαιρεν ἐπί τῇ Ἀναστάσει, ἄν καί πτυχή τις μερίμνης συνέστελλε τό ὑψηλόν μέτωπόν του, προβλέποντος ὅτι θρασύς ἱερόσυλος ἔμελλε μετ' οὐ πολύ νά τόν ἀρπάσῃ ἐκ τῆς κόγχης του διά νά τόν μεταφέρῃ εἰς Ἀθήνας καί τόν καθιδρύσῃ ὄχι εἰς ναόν καί ὀλοκαύτωμα καί θυσιαστήριον, ὄχι εἰς τόπον τοῦ καρπῶσαι, ἀλλ' εἰς Μουσεῖον, Ὑψιστε Θεέ! εἰς Μουσεῖον, ὡς νά εἶχε παύσει ν' ἀσκῆται εἰς τόν τόπον τοῦτον ἡ χριστιανική λατρεία, καί τά σκεύη αὐτῆς ν' ἀνῆκον εἰς θαμμένον παρελθόν, καί νά ἦσαν ἀντικείμενον περιεργείας!... Ἰλεως γενοῦ αὐτοῖς, Κύριε!».

[Ἀπόσπασμα ἀπό τό διήγημα τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη,
«Λαμπριάτικος Ψάλτης», Ἄπαντα,
Κριτική Ἔκδοση Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος,
Ἐκδόσεις Δόμος 1982, σ. 524].

Σεβαστοί πατέρες, Χριστός Ἀνέστη!

στό τεῦχος Ἀπριλίου ἔχουμε περιλάβει κείμενα πού ἀναφέρονται στό γεγονός τῆς Ἀναστάσεως ἀπό διάφορες σκοπιές. Μερικά κατέλαβαν τή θέση τους στίς τακτικές στήλες, ἄλλα εἶναι ἐπίκαιρα ἔξω ὅμως ἀπό τήν συνηθισμένη δομή τοῦ περιοδικοῦ.

Στή στήλη *Προσόμοια* φιλοξενοῦμε τό κείμενο τοῦ κοσμήτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μέ τίτλο «Ἡ Ἀνάσταση σέ Ἀνατολή καί Δύση» καί στή στήλη *Πρός Ἐκκλησιασμόν* τό ἄρθρο τοῦ καθηγητῆ κ. Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ «Ἡ ἐπί τοῦ Ἐπιταφίου τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου», τήν ὁποία τελετή τῆς θείας Λειτουργίας θεωρεῖ καινοφανῆ καί ἀντιπαραδοσιακή. Μέ τίτλο «Ἡ Θεοτόκος στή Σταύρωση τοῦ Χριστοῦ Stabat Mater στή δυτική παράδοση καί εἰκονογραφία» ὁ ὁμ. καθηγητής κ. Κων. Χαραλαμπίδης καταγίνεται στήν ἐπίκαιρη στήλη *Περί Τέχνης* μέ τήν εἰκονογραφική παράδοση τῆς παρουσίας τῆς Θεομήτορος στή δυτική πράξη, παραθέτοντας καί μία σύντομη ἀλλά μεστή εἰσαγωγή τῆς παράδοσης τοῦ θέματος στήν τέχνη τῆς Ἀνατολῆς.

Στήν στήλη *Πρός Κατήχησιν* ὁ κ. Γεώργιος Παπατζανάκης παρουσιάζει «Τά θαύματα τῶν ἀναστάσεων τοῦ Κυρίου καί διαχρονικά μηνύματα αὐτῶν γιά τή ζωή τῶν χριστιανῶν» καί στή *Διακονία τοῦ Λόγου* ὁ Ἀρχιμ. κ. Νικόδημος Εὐσταθίου ἀναλύει τήν περικοπή τῆς 20ῆς Μαΐου, Κυριακῆς τοῦ Τυφλοῦ. Στή στήλη *Πρός Οἰκοδομήν* παρουσιάζομε τό ἄρθρο τοῦ π. Βασιλείου Χριστοδούλου «Πρόκληση ζωῆς σέ σκηνικό θανάτου» γιά τόν μυστηριακό καί ὄχι σκηνοθετικό ἑορτασμό τοῦ γεγονότος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καί στίς *Ἐφημεριακές Ἰχνηλασίες* τό κείμενο τοῦ π. Κωνσταντίνου Καλλιανοῦ μέ τίτλο «Οἱ πρῶτες στιγμές», μέ τό ὁποῖο στοχάζεται τά συναισθήματα ἑνός ἱερέα τή βραδυά τῆς Ἀναστάσεως. Στήν *Ἐπικοινωνία* παραθέτομε τά σχόλια τοῦ κ. Ν. Δ. Τριανταφυλλοπούλου γιά τό ἀφιέρωμα τοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία* στόν Παπαδιαμάντη καί τήν ἄποψη τοῦ π. Καλλίστου Ware γιά τήν οικονομική κρίση καί στή στήλη *Ἐφημεριακά* τή συνέχεια τῆς συνεργασίας τοῦ π. Γεωργίου Βαμβακίδη γιά τά Μισθολογικά Κλιμάκια τῶν Ὁρθοδόξων Κληρικῶν.

Χριστός Ἀνέστη! Χρόνια καλά καί εἰρηνικά.

*Ἀλέξανδρος Κατσιάρας,
Διευθυντής Σύνταξης*

Ἡ Ἀνάσταση σέ Ἀνατολή καί Δύση

Μάριος Μπέγζος,

Κοσμήτωρ Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΑΝΑΤΟΛΗ καί Δύση εἶναι οἱ «δύο πνεύμονες τῆς Ἐκκλησίας» κατά τήν εὐστοχη διατύπωση τοῦ π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, πού θεωρεῖται πρῦτανης τῶν ὀρθόδοξων θεολόγων τοῦ 20οῦ αἰώνα. Τόσο στόν ἀνατολικό χριστιανισμό τῆς ἑλληνόφωνης παράδοσης τοῦ Βυζαντίου ὅσο καί στόν δυτικό χριστιανισμό τῆς λατινόγλωσσης κληρονομιάς τοῦ Μεσαίωνα καί τῆς Μεταρρύθμισης ἰσχύει ἡ πίστη στήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ἀπό κοινοῦ ὡς τό θεμέλιο τῆς ἐκκλησίας.

Ὡστόσο καί γιά λόγους ἱστορικῆς διαφοροποίησης καί πολιτιστικῆς ἀπόστασης οἱ δύο αὐτοί πνεύμονες τοῦ χριστιανισμοῦ ἔπαψαν νά ἀναπνέουν μέ τόν ἴδιο ρυθμό, ἀποξενώθηκαν σταδιακά καί κατάντησαν ἀγνώριστοι μεταξύ τους, ἰδίως μετά τήν δυτική ἐπινόηση τοῦ filioque (καί ἐκ τοῦ Υἱοῦ) ἀπό τήν δεύτερη χιλιετία. Ἡ διαφορά ἀνατολικοῦ καί δυτικοῦ χριστιανισμοῦ ἐπηρέασε πάρα πολλά θέματα τῆς πίστεως καί τῆς ζωῆς τῆς ἐκκλησίας.

Ἐνα ἀπό αὐτά ἦταν καί ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ἄρχισε νά γίνεται ἀντιληπτή ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ σέ Ἀνατολή καί Δύση. Μποροῦμε νά ἐπισημάνουμε αὐτήν τήν διαφοροποίηση σέ τρία διαφορετικά καί ἀλληλοσχετιζόμενα πεδία, πού εἶναι τό ἐορτολογικό, τό εἰκονογραφικό καί τό θεολογικό.

I. Ἡ ἐορτολογία τῆς Ἀνάστασης

Στό ἐορτολόγιο τοῦ δυτικοῦ χριστιανισμοῦ δέν προέχει ἡ Ἀνάσταση, ἀλλά τά Χριστούγεννα. Ἀντιθέτως στόν ἀνατολικό χριστιανισμό εἶναι καί θεωρεῖται τό Πάσχα ὡς ἡ πρωτοκορυφαία ἐορτή. Τόσο πολύ, ὥστε ἡ ἀνατολική Ὀρθοδοξία ἐπονολογείται «Ἐκκλησία τῆς Ἀναστάσεως» ἀπό τοὺς ἐγκυρότερους σύγχρονους δυτικούς θεολόγους, θέλοντας μέ αὐτήν τήν ἔκφραση νά τονίσουν τήν ἰδιαιτερότητα τῆς πασχάλιας πανηγύρεως γιά τήν πίστη καί τήν ζωή τῶν ὀρθοδόξων σέ διαστολή πρὸς τοὺς δυτικούς χριστιανούς ἀδελφούς.

Ἡ Ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ προβάλλεται στό δυτικό χριστιανισμό, γι' αὐτό τά Χριστούγεννα ἐπισύρουν τήν ἐορτολογική πρωτοκαθεδρία τῶν λατινόγλωσσων ἐκκλησιῶν, τόσο τῶν ρωμαιοκαθολικῶν ὅσο καί τῶν προτεσταντικῶν. Χαρακτηριστικό εἶναι ὅτι ἡ Ἀνατολή συνήθιζε νά συνεορτάζει τά Χριστούγεννα μέ τά Θεοφάνεια. Μόνο μετά ἀπό τήν πρωτοβουλία τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης νά διαχωρίσει τίς δύο αὐτές ἐορτές καί νά τοποθετήσει τά Χριστούγεννα στήν 25η Δεκεμβρίου, τότε

πλέον ή Ἄνατολή ἀκολούθησε αὐτήν τήν λατρευτική συνήθεια. Παρ' ὅλα αὐτά ἀκόμα μέχρι σήμερα ὑπάρχουν ὀρθόδοξες ἐκκλησίες, ὅπως τῆς Ρωσίας καί τῶν Ἱεροσολύμων, πού πανηγυρίζουν τά Χριστούγεννα τήν 6η Ἰανουαρίου, δηλαδή μαζί μέ τά Θεοφάνεια.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ἀκόμα μία ἐορτολογική λεπτομέρεια πού δείχνει τήν διαφοροποίηση τῶν δύο αὐτῶν πτερυγῶν τῆς Ἐκκλησίας. Κορυφαία ἡμέρα τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας εἶναι γιά τούς δυτικούς ἀδελφούς ή Μεγάλη Παρασκευή, ἐνῶ γιά τούς ἀνατολικούς χριστιανούς παραμένει ή Κυριακή τοῦ Πάσχα. Κυρίως στόν προτεσταντισμό ἀποδίδεται ἰδιαίτερη σημασία στήν σταύρωση καί στόν ἐπιτάφιο θρῆνο, πολύ περισσότερο ἀπό τόν ρωμαιοκαθολικισμό, πού μολοντί δέν ὑστερεῖ στήν προτίμηση τοῦ σταυρώσιμου στοιχείου τοῦ θεοῦ πάθους, ὡστόσο δέν παραλείπει νά παραπέμψει ἐορτολογικά στήν πασχάλια πανήγυρη.

Στήν Ὀρθοδοξία ἀντιθέτως ὑπερτονίζεται τό ἀναστάσιμο στοιχεῖο καί ἀποδίδεται ἰδιαίτερη σημασία στήν πασχάλινή λειτουργία πού ἐγκαινιάζει τήν πρώτη πασχάλια ἑβδομάδα μέ τήν χαρακτηριστική προσωνομία «Διακαινήσιμος Ἑβδομάς», δηλαδή ή καινούργια, «καινή» ἑβδομάδα τοῦ λειτουργικοῦ ἔτους. Τό ἀναστάσιμο ἀντί τοῦ σταυρώσιμου στοιχείου καί ή πασχάλια ἀντί τῆς πάσχουσας ἐμπειρίας εἶναι πού χρωματίζουν ἀποφασιστικά τήν ἀνατολική ἐκκλησιαστικότητα ἔναντι τῆς δυτικῆς χριστιανοσύνης.

II. Ἡ εἰκονογραφία τῆς Ἄνάστασης

Ἡ εἰκονογραφία ἀποδίδει εἰκαστικά ὅ,τι ἐμβιώνεται δραματουργικά στό ἐορτολόγιο τῶν δύο «πνευμόνων τῆς Ἐκκλησίας» στά δύο χιλιάδες χρόνια τῆς ἱστορίας τους. Ἡ δυτική ἀγιογραφία τῆς Ἄνάστασης παριστᾷ τόν Χριστό νικητή καί τροπαιοφόρο, σημαιοφόρο τῆς ζωῆς, ὑπεριπτάμενο πάνω ἀπό τόν τάφο, φωτολουσμένο στήν ἀναστάσιμη ἀνταύγεια καί βαθμηδόν ἀνερχόμενο ἀπό τήν γῆ στόν οὐρανό. Τό μήνυμα εἶναι ἐλπιδοφόρο καί θριαμβολογικό. Μερικοί ἐκτιμῶν ὅτι παραεῖναι ἐνθουσιῶδες, ἴσως λίγο ὑπερβολικό στήν αἰσιοδοξία του καί τόσο ὀπτιμιστικό πού νά θυμίζει παρέλαση ρωμαϊκοῦ θριάμβου νικηφόρου στρατηλάτη τῆς πάλαι ποτέ ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

Μέ αὐτόν τόν τρόπο σέ εἰκονολογικό ἐπίπεδο φαίνεται ὅτι τό ρωμαϊκό στοιχεῖο ὑπερκαλύπτει τόν χριστιανικό παράγοντα ἔτσι ὥστε ὁ καθολικισμός τοῦ λατινόγλωσσου χριστιανισμοῦ νά γίνεται πλέον ρωμαιοκαθολικισμός, δηλαδή ρωμαϊκός καθολικισμός. Ποῦ ὅμως τελειώνει τό καθολικό στοιχεῖο καί ποῦ ἀρχίζει τό ρωμαϊκό; Πῶς ὀριοθετεῖται τό χριστιανικό (καθολικισμός) ἀπό τό ἐξωχριστιανικό στοιχεῖο (ρωμαϊσμός); Τί συμβαίνει μέ τόν ρωμαιοκαθολικισμό; Εἶναι ἐκχριστιανισμένος ρωμαϊσμός ή ἀποτελεῖ ἐκρωμαϊσμένο χριστιανισμό; Τέτοια ζητήματα τίθενται μέ τήν εἰκονογραφία, ἀλλά βεβαίως δέν λύνονται μέ αὐτήν. Θά χρειασθεῖ νά περάσουμε στήν θεολογία γιά νά βροῦμε ἀποκρίσεις σέ λόγια καί λέξεις, ἔννοιες καί συλλογισμούς, ἐνῶ ή τέχνη ἐργάζεται μέ αἰσθήσεις καί αἰσθητήρια, μέ σχήματα, χρώματα, φῶτα καί σκιές.

Ἡ ἀνατολική εἰκονογραφία τῆς Ἀνάστασης παρουσιάζει τόν Χριστό νά θραύει τά δεσμά τοῦ ἄδη, νά συμπαρασύρει ἀπό τόν τάφο τούς αἰώνιους κατόχους του, τόν Ἀδάμ καί τήν Εὐά, προτυπώνοντας ἔτσι τήν ἀνάσταση καθενός χριστιανοῦ στήν μέλλουσα Βασιλεία μέ τήν Δευτέρα Παρουσία τοῦ Κυρίου καί τήν κρίση τῆς ἱστορίας. Ἡ βυζαντινὴ ἀγιογραφία τῆς Ἐγέρσεως τοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν θεωρεῖται συμπαθητικὴ καί συμμετοχικὴ στό πάθος τοῦ ἀνθρώπου, ἐκλαμβάνεται ὡς φιλόανθρωπη καί πιό ἀνθρωποειδῆς, φιλική στόν ἄνθρωπο, τήν ἐπίγεια εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, στό κτιστό δημιούργημα τοῦ Ἀκτίστου Ποιητῆ οὐρανοῦ καί γῆς.

Ἡ τραγικὴ αἰσιοδοξία εἶναι τό κύριο θεολογικὸ μήνυμα τῆς ὀρθόδοξης εἰκονογραφίας τῆς Ἀνάστασης. Κάτι τέτοιο σημαίνει τήν συνύπαρξη ρεαλισμοῦ καί ὀπτιμισμού: τό κακό ὑπάρχει καί δρᾷ μέσα στόν κόσμο, ἀλλά στό τέλος τῆς ἱστορίας, στά ἔσχατα, καταργεῖται μέ τήν δύναμη τοῦ Χριστοῦ καί ὑπερβαίνεται, ξεπερνιέται, ὅπως ἀκριβῶς συνέβη μέ τήν Ἀνάσταση. Τό ὑμνολογικὸ «θανάτω θάνατον πατήσας» δηλώνεται εἰκαστικὰ στήν βυζαντινὴ ἀγιογράφηση τῆς Ἀνάστασης καί σημαίνει τήν τραγικὴ αἰσιοδοξία τῆς Ὀρθοδοξίας.

Οὔτε ἀπαισιοδοξία ἀλλά οὔτε ὑπεραισιοδοξία! Ἡ πρώτη εἶναι μελαγχολικὴ καί καταθλιπτικὴ, σχεδόν αὐτοκτονικὴ, ἐνῶ ἡ τελευταία φαντάζει ἀφελῆς καί ἀπλοϊκὴ, «ναῖβ», ἐπιτόλαια κι ἐπιδερμικὴ. Τό κακό δέν τό προσπερνᾷς, οὔτε τό ξεπερνᾷς ἔτσι εὐκόλα, παρά μόνο τό ἀντιμετωπίζεις καίρια κι ἔγκαιρα, χτυπώντας το στήν καρδιά, στό κεντρί τοῦ θανάτου. Ἡ αἰσιοδοξία τοῦ ἀνατολικοῦ χριστιανοῦ εἶναι τραγικὴ, δηλαδή ἔχει συναίσθηση τῆς ὑπαρξης τοῦ κακοῦ καί τῆς κυριαρχίας του μέχρι τό τέλος, μὰ ὄχι ὅμως καί μέ τό τέλος! Τό κακό δέν ἔχει τόν τελευταῖο λόγο στήν ἱστορία. Στόν ἀναστάντα Χριστό ἀνήκει ὁ τελευταῖος λόγος, ἡ τελευταία λέξη, ἡ ἔσχατη ἐτυμηγορία, ἡ ἀκροτελευτία ρῆση, σέ Ἐκείνον πού πάτησε τόν θάνατο διά τοῦ θανάτου.

Συγκρίνοντας ἀνατολικὴ καί δυτικὴ εἰκονογραφία τῆς Ἀνάστασης διαπιστώνουμε τήν τραγικὴ αἰσιοδοξία τῆς Ὀρθοδοξίας σέ διαστολὴ πρὸς τήν αἰσιόδοξη τραγωδία ρωμαιοκαθολικῶν καί εὐαγγελικῶν χριστιανῶν. Στήν Ἀνατολή ἰσχύει ἡ τραγικὴ αἰσιοδοξία, ἡ ἀποψη δηλαδή ὅτι ἡ ἀνθρώπινη τραγωδία δέν θά βρεῖ τήν λύση της ἀπό ἀνθρώπινα χέρια, παρά μόνο μέ τήν θεανθρώπινη παρέμβαση τοῦ Χριστοῦ μέσα στήν ἱστορία πού σημειώνεται μέ τήν Ἀνάσταση ὡς μεταῖστορικό-ἔσχατολογικὸ γεγονός. Στήν Δύση ὑπερισχύει ἡ αἰσιόδοξη τραγωδία, δηλαδή ὑπερτονίζεται ἡ αἴσια ἔκβαση τῆς τραγωδίας τῆς ἱστορίας χάρις στήν ἀνθρώπινη πρωτοβουλία μέ τήν ἐνδοῖστορικὴ παρέμβαση τῶν ἐκχριστιανισμένων ρωμαϊκῶν θεσμῶν καί τῶν χαρισματούχων - πνευματοφόρων ἀτόμων.

III. Ἡ θεολογία τῆς Ἀνάστασης

Ἡ θεολογία εἶναι ἐκείνη πού θά κληθεῖ νά ἀρθρώσει σέ λόγο τήν πίστη τῶν χριστιανῶν καί ἔτσι νά καταστήσει ρητό τό κατά τά ἄλλα ἄρρητο νόημα τῆς Ἀνάστασης, τό ὅποιο ὑπεμφαίνεται στήν εἰκονογραφία καί τελεσιουργεῖται στήν ἐορτολογία. Σχηματικὰ καί συντομογραφικὰ μιλώντας θά μπορούσαμε νά συνοψίσουμε ἕνα

τέτοιο σοβαρό και ὄντως τεράστιο θέμα στήν διαστολή μεταξύ ἐνδοϊστορικότητας στήν Δύση και μεταϊστορικότητας στήν Ἀνατολή.

Ἐρωμαϊκός χριστιανισμός διακρίνεται γιά τήν ἐνδοϊστορικότητα, δηλαδή τήν ἐμπιστοσύνη στήν ἱστορία, στήν αὐτοπεποίθηση ὅτι ἡ ἱστορία ἐνέχει τήν λύση τοῦ δράματος τῆς ἱστορίας και στήν ἀκράδαντη πίστη ὅτι ἡ κάθαρση τῆς κοσμικῆς τραγωδίας ἐπισυμβαίνει μέ τούς θεσμούς τῆς ἱστορίας. Ἡ «Πολιτεία τοῦ Θεοῦ» ἀρκεῖ νά ἀντιμετωπίσει τήν «πολιτεία τοῦ διαβόλου» ἢ «στρατευομένη ἐκκλησία» ἐπί τῆς γῆς ἐμπνέεται ἀπό τήν «θριαμβεύουσα ἐκκλησία» ἐν οὐρανοῖς, ἡ σταυροφορία ὀδηγεῖ στόν ἐκχριστιανισμό τῶν ἀλλοθρήσκων, ὁ ἱεροεξεταστικός θεσμός συμβάλλει στήν ἀποκάθαρση τῆς ἀλήθειας, ὁ μισιοναρισμός συμβαδίζει μέ τόν ἐκπολιτισμό τῶν τριτοκοσμικῶν μή-χριστιανῶν και γενικά ὁ ἐξευρωπαϊσμός ἐξισώνεται μέ τόν ἐκχριστιανισμό ὀδηγώντας στόν ἐκπολιτισμό τῆς ἀνθρωπότητας.

Ἡ Ἀνάσταση εἶναι ἡ προκαταβολική τεκμηρίωση τῆς θριαμβευτικῆς πορείας τοῦ χριστιανισμοῦ μέσα στήν ἱστορία. Ὁ προχριστιανικός ρωμαϊκός θρίαμβος εἶναι τό πρότυπο τῆς χριστιανικῆς Ἀνάστασης. Κοινός παρονομαστής τῶν δύο αὐτῶν ἐτερόκλητων φαινομένων εἶναι ἡ ἐνδοϊστορικότητα, δηλαδή ἡ ὑπερβολική ἐμπιστοσύνη στήν ἱστορία. Ὁ θεσμός και ὁ νόμος ἀνάγονται στά ἐργαλεῖα ἐκεῖνα πού θέτουν σέ κίνηση τούς μηχανισμούς τῆς ἱστορίας γιά τήν ἀντιμετώπιση τοῦ κακοῦ μέσα στόν κόσμο. Ἡ δικαίωση τοῦ ἀμαρτωλοῦ εἶναι τό κύριο θέμα τοῦ δυτικοῦ χριστιανισμοῦ. Ἡ Ἐνσάρκωση και τό Πάθος εἶναι τά ὀριακά σημεῖα, στήν ἀρχή τό ἕνα και στό τέλος τό ἄλλο, πού συνοψίζουν τό πρότυπο τῆς ἐνδοϊστορικότητας στήν Δύση.

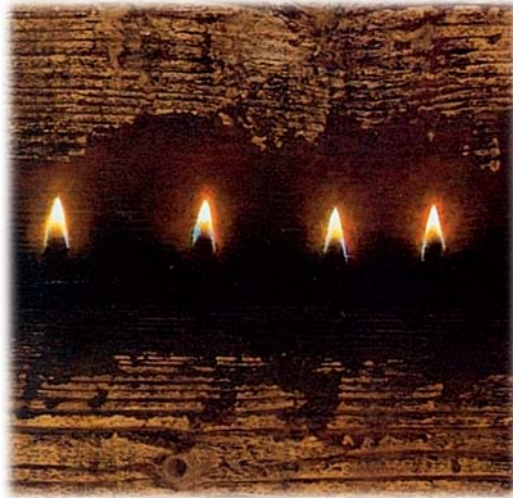
Ἡ Ἀνατολή προκρίνει τήν μεταϊστορικότητα, δηλαδή τήν ἐσχατολογία ἔναντι τῆς ἱστορίας. Στά ἔσχατα, στό τέλος τῆς ἱστορίας, μέ τήν θεανθρώπινη Δευτέρα Παρουσία και ὄχι ἀπλῶς και μόνο μέ τήν ἀνθρώπινη ἐνδοϊστορική παρέμβαση τῶν θεσμῶν τοῦ χριστιανισμοῦ, τότε και μόνο τότε θά ἐπέλθει ἡ κάθαρση τῆς τραγωδίας τῆς ἱστορίας. Ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τό ἐπίκεντρο τῆς ἀνατολικῆς σωτηριολογίας, ἐνῶ στόν δυτικό χριστιανισμό ἐπικρατεῖ ἡ δικαίωση τοῦ ἀμαρτωλοῦ.

Θέωση δέν σημαίνει θεοποίηση οὔτε ἀποθέωση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά «χριστοποίηση», δηλαδή ὁμοίωση στόν Θεό, στίς ἐνέργειές Του και ὄχι στήν θεία οὐσία Του, κατά χάρη και ὄχι κατά φύση, δεδομένου ὅτι ἡ θεία φύση εἶναι ἄκτιστη και ἡ ἀνθρώπινη φύση παραμένει κτιστή, δημιουργημένη ἀπό τόν Θεό. Ὁ ἄνθρωπος υἱοθετεῖται ἀπό τόν Θεό. Ὁ Χριστός εἶναι Υἱός Θεοῦ κατά φύση και κατ' οὐσίαν, ἐνῶ ὁ χριστιανός γίνεται θετός υἱός Θεοῦ κατά χάρη και κατά μετοχή.

Ἡ μεταϊστορικότητα τῆς Ἀνατολῆς θέλει τήν Ἀνάσταση ὡς τό ἐπίκεντρο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς ἀντί γιά τό Πάθος ἢ τήν Ἐνσάρκωση ἀποκομμένη μονομερῶς ἀπό τήν ἐπίγεια Πρώτη Παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Μεταϊστορικότητα σημαίνει ἐσχατολογία ἀντί τῆς ἱστορίας στήν λύση τοῦ δράματος τῆς ἱστορίας. Ἡ τραγωδία τοῦ ἀνθρώπου και τῆς ἀνθρωπότητας τίθεται ἐντός τῆς ἱστορίας, ἀλλά δέν λύνεται μέσα σέ αὐτήν, χρειάζεται ἡ μεταϊστορική ὑπέρβαση τῆς ἱστορίας, δηλαδή ἡ ἐσχατολογική διαλεκτική τῆς ἱστορίας, τό ταυτόχρονο «ναί» και «ὄχι» τοῦ πιστοῦ ἀπέναντι στήν ἱστορία.

Θά βρισκόμασταν πολύ πέρα από τά επιτρεπτά όρια αὐτοῦ τοῦ κειμένου καί πάρα πολύ μακριά ἀπό τήν ἀναστάσιμη ἀτμόσφαιρα, ἄν συνεχίζαμε τήν θεολογική ἀνάλυση τῆς ἱστορίας στό φῶς τῆς ἐσχατολογίας κατὰ τήν ὀρθόδοξη παράδοση. Μέ αὐτόν τόν τρόπο θά ἀνατρέπαμε τήν ἰσορροπία ἀνάμεσα στό ἐορτολογικό, τό εἰκονογραφικό καί τό θεολογικό στοιχείο προκρίνοντας αὐτό τό τελευταῖο ἔναντι τῶν δύο προγενεστέρων του.

Διακόπτουμε σέ αὐτό ἐδῶ τό σημεῖο τήν παρουσίασή μας ὑπογραμμίζοντας ὅτι τό ζήτημα ἑνός κάποιου ἐνδεχομένου συνεορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἀπό ἀνατολικούς καί δυτικούς χριστιανούς ἀδελφούς στό μέλλον, ἀμεσότερο ἢ ἀπώτερο, σημαίνει ὅτι τό ἀναστάσιμο μήνυμα χρειάζεται νά ἐπαναβιωθεῖ ὀρθά, σωστά, δηλαδή θεολογικῶς ὀρθόδοξα, ἀπό ὅλους μας, σέ Ἐνατολή καί Δύση «ἔως περάτων τῆς γῆς» καί «μέχρι τερμάτων αἰῶνος».

Ἡ ἐπί τοῦ Ἐπιταφίου τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου

Τοῦ Παναγιώτη Ἱ. Σκαλτσῆ,
Ἄν. καθηγητῆ Α.Π.Θ.

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ χρόνια σέ Ναούς ἐλαχίστων Μητροπόλεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος παρατηρεῖται τό φαινόμενο νά τελεῖται ἡ θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Σαββάτου στό ξύλινο κουβούκλιο τοῦ Ἐπιταφίου. Ὁ δι' ἀνθέων σήμερα στολισμένος Ἐπιτάφιος - ἐπιπλο, δίκην Ἀγίας Τραπέζης, μέ τό ἀντιμήνσιο ἐπί τοῦ Ἐπιταφίου - ἀμφίου, βρίσκεται στό σολεά ἢ στό κέντρο τοῦ Ναοῦ. Οἱ λειτουργοί εἶναι στραμμένοι πρός τό λαό, τά Τίμια Δῶρα εἰσοδεύονται ἀπό τήν πρόθεση στήν ὥρα τους, καί ὅλη ἡ θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τό πρῶτο μέρος τῆς ὁποίας καταλαμβάνει ὁ Ἐσπερινός τῆς παννυχίδας τοῦ Πάσχα, τελεῖται ἐκτός τοῦ ἱεροῦ Βήματος.

Τό ἔθος αὐτό ἀπό ἄλλους ἐπιπροτεῖται ὡς «*ώραία πρακτική*» καί «*σπουδαία ἱεροτελεστία*» ἡ ὁποία ἐπιβεβαιώνει τή διαμορφωθείσα σχέση «*τοῦ Ἐπιταφιακοῦ συνόλου μέ τήν Ἀγία Τράπεζα*»¹, καί ἀπό ἄλλους ἐπικρίνεται ὡς ἔθιμο ἄγνωστο στή λειτουργική μας παράδοση καί «*ἱερατικόν κατασκευάσμα πρός ἐντυπωσιασμόν γυναικαρίων*»². Ὁ μακαριστός Καθηγητής τῆς Λειτουργικῆς Ἰωάννης Φουντούλης τό καταγράφει ὡς συνέπεια τῆς σύγχυσης πού, λόγω συμβολικῶν ἐρμηνειῶν,

προῆλθε μεταξύ τῆς ἐπιθανατίου κλίνης τοῦ Χριστοῦ (τραπέζι τῆς ἀποκαθηλώσεως), τοῦ Ἐπιταφίου - ἀμφίου καί τῆς Ἀγίας Τραπέζης³ ἡ ὁποία κατά τόν ἅγιο Συμεών Θεσσαλονίκης «*μνήμα Χριστοῦ καί δόξης αὐτοῦ καλεῖται σκήνωμα*»⁴.

Ἡ ἀπάντηση ὅμως, ὅσον ἀφορᾷ στή δεοντολογία τοῦ ὡς ἄνω ζητήματος, μπορεῖ νά δοθεῖ μέσα ἀπό τή μελέτη τῶν ἱστορικῶν δεδομένων τῆς ἐξελίξεως τοῦ Ἐπιταφίου καί τῆς λειτουργικῆς του χρήσης, τόσο κατά τήν Ἀκολουθία τοῦ Ἐσπερινοῦ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, ὅποτε καί γίνεται ἡ ἀποκαθήλωση, ὅσο καί κατά τόν Ὅρθρο τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, στό τέλος τοῦ ὁποίου τό νεκρό σῶμα τοῦ Χριστοῦ λιτανεύεται καί ἐπί τῆς Ἀγίας Τραπέζης γίνεται εἰκονικά ἡ ταφή του.

Σύμφωνα μέ τά Τυπικά πρὶν ἀπό τό 13ο αἰῶνα δέν προβλεπόταν λιτάνευση τοῦ Ἐπιταφίου στά ἀπόστιχα τοῦ Ἐσπερινοῦ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Ὁ ἱερέας εἰσόδευε φέροντας στούς ὤμους του τό Εὐαγγέλιο, ὅπως ὁ Χριστός τό Σταυρό. Τό Εὐαγγέλιο τυλιγμένο μέ τόν Ἀέρα, τό «*ἀνώτατον πέπλον*»⁵, ὡς σύμβολο τῆς νεκρικῆς σινδόνας τοῦ Χριστοῦ, ἐτοποθετεῖτο πρός προσκύνηση σέ εὐτρεπισμένο τετράπεζο στό κέντρο τοῦ Ναοῦ χωρίς νά προηγη-

θει ἀποκαθήλωσθ⁶. Ἄλλά καί τούς ἀμέσως ἐπόμενους αἰῶνες ὑπάρχουν μαρτυρίες ὅτι ὁ ἱερέας «ἐνδυσάμενος ἄπασαν τήν ἱερατικὴν στολήν εἰς τό Τρισάγιον, εἰσοδεύει μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου, οὐ καθὼς ἔχει συνήθειαν, ἀλλ' ἐπάνω τοῦ ὤμου βαστάζων τό ἅγιον Εὐαγγέλιον, ἐνειλημμένον μετὰ τοῦ ἀέρος, καί βαδίζων ἀργῶς»⁷.

Ἀπ' αὐτήν ἀκριβῶς τήν ἐποχή, δηλαδή ἀπό τό 13ο αἰῶνα, συμβαίνει μία πολύ σημαντική ἀλλαγὴ στόν Ἄερα, τοῦ ὁποῦ ἢ μέχρι τότε χρῆση ἦταν ἀφ' ἑνός μὲν, λόγω τῆς λεπτῆς του κατασκευῆς, νά καλύπτονται τά Τίμια Δῶρα στή θεία Λειτουργία, γιά πρακτικούς καθαρὰ λόγους («νεφέλη», «πέπλον»), ἀφ' ἑτέρου νά τυλίσσεται, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, τό Εὐαγγέλιον, κατά τόν Ἑσπερινό τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Ὁ συμβολισμός του μάλιστα ὡς νεκρικῆς σινδόνης καί ἡ σύνδεσή του μέ τό καταπέτασμα στό ρόλο «τοῦ λίθου, οὗ ἠσφαλίσατο τό μνημεῖον ὁ Ἰωσήφ»⁸ συνέβαλαν ὥστε νά εἰκονίζονται ἐπάνω του ὁ Ἄμνος - Χριστός νεκρός, ἀλλά καί ἄλλα πρόσωπα ἢ γεγονότα σχέση ἔχοντα μέ τόν ἐπιτάφιο θρῆνο, τή θυσία καί τό θάνατο τοῦ Κυρίου⁹.

Μέ τήν ὡς ἄνω ἐξέλιξη ὁ Ἄερας γίνεται Ἐπιτάφιος «ὅς δὴ καί τό στερέωμα ἐν ᾧ ἀστήρ καί τήν σινδόνα σημαίνει· διὰ τοῦτο γάρ καί ἐσμυρνισμένον νεκρόν πολλάκις περιφέρει τόν Ἰησοῦν καί ἐπιτάφιος λέγεται»¹⁰. Ἡ χρῆση του ἦταν πάλι διπλῆ. Πρῶτα-πρῶτα εἰσοδευόταν κατά τή Μεγάλῃ Εἴσοδο, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ «τύπον τῆς τοῦ κόσμου διαγωγῆς τοῦ Χριστοῦ ἕως τῆς ταφῆς αὐτοῦ»¹¹. Αὐτό γινόταν τουλάχιστον μέχρι τό 15ο αἰ., ὅποτε καί ὁ Ἄερας ἐπιστρέφει στήν παλαιά του ἀπλότητα¹². Στά συλλεί-

τουργα ἐφέρετο ἀπό τούς διακόνους ἐπί κεφαλῆς ὡς «ἱερόν κατέχοντες ἔπιπλον, ὃ γυμνόν ἔχει καί νεκρόν εἰκονισμένον τόν Ἰησοῦν»¹³. Ὅταν λειτουργοῦσε ἕνας ἱερέας ὁ Ἄερας - Ἐπιτάφιος ἐφέρετο, ὅπως καί σήμερα, στούς ὤμους του κατά τόν τύπο τῆς λιτανείας τῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς¹⁴.

Ἐκτός ἀπό τή Μεγάλῃ Εἴσοδο ὁ Ἄερας - «εὐχαριστιακός» Ἐπιτάφιος, αὐτονομούμενος στόν «ἱστορικό ἐπιτάφιο» πού γνωρίζουμε μέχρι σήμερα, κυριαρχεῖ σέ βάρος τοῦ Εὐαγγελίου κατά τή λιτανεία τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς καί ἀπό τύπος τῆς σινδόνης «τώρα γίνεται πιά αὐτό τό σῶμα τοῦ κηδευομένου Χριστοῦ»¹⁵. Εἶναι ἐπίσης γνωστό ὅτι μετὰ τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως τό ἀπλό τραπέζι, ὅπου ἐτίθεντο τό Εὐαγγέλιον καί ὁ Ἐπιτάφιος, μετατρέπεται στό συγκρότημα πού γνωρίζουμε σήμερα μέ τή μορφή κουβουκλίου κατ' ἐπίδραση προφανῶς τοῦ κιβωρίου τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς ἢ τοῦ κουβουκλίου τοῦ Παναγίου Τάφου. Ἐτσι ὁ Ἐπιτάφιος - ἔπιπλο συμβολίζει τόν τάφο τοῦ Χριστοῦ καί ἢ ἐπ' αὐτοῦ τοποθέτηση τοῦ Εὐαγγελίου καί τοῦ Ἐπιταφίου - ἀμφίου θεωρεῖται ὡς πρᾶξι ταφῆς τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου¹⁶.

Ἡ διαμόρφωση βεβαίως τοῦ Ἐπιταφίου - ἐπίπλου στή σημερινή του μορφή δέν ἐπικράτησε παντοῦ. Στή σλαβική π.χ. παράδοση καί στό Ἅγιον Ὄρος γίνεται λόγος γιά τοποθέτηση τοῦ Εὐαγγελίου καί τοῦ Ἐπιταφίου - ἀμφίου σέ «ἠῦτρεπισμένον κράββατον»¹⁷ γιά προσκύνηση καί ἀσπασμό καί ὄχι σέ «ἠῦτρεπισμένον κουβούκλιον»¹⁸. Ὁ συμβολισμός ὁμως καί ἡ ἀναφορά στόν τάφο τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρξε πολύ ἰσχυρός, κάτι

πού δημιούργησε τό ἄλλοθι γιά τήν ἐπί τοῦ Ἐπιταφίου τέλεση τῆς Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ἡ ὁποία μπορεῖ νά μεταφέρθηκε γιά ποιμαντικούς λόγους τό πρωῖ, ἀλλά ἀποτελεῖ τή Λειτουργία τῆς παννυχίδας τοῦ Πάσχα¹⁹.

Σέ κάθε ὅμως περίπτωση ἡ ἐξέλιξη αὐτή, ἡ ὁποία εὐτυχῶς δέν ἔχει λάβει μεγάλες διαστάσεις καί δέν ἔγινε καθεστώς, δέν ἔχει καμία ἱστορική δικαίωση. Συμβάλλει μόνο στήν ὀλοκλήρωση τῆς σύγχυσης²⁰, τή στιγμή πού σύμφωνα μέ τή λειτουργική τάξη καί τῶν τελουμένων τήν ἐρμηνεία ὁ τάφος τοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι τό κουβούκλιο τοῦ μεταγενεστέρως διαμορφωθέντος Ἐπιταφίου - ἐπίπλου, ἀλλά ἡ Ἁγία Τράπεζα²¹. Ἐκεῖ «κηδεύεται» καί στό τέλος τοῦ Ὁρθρου τοῦ Μεγάλου Σαββάτου μετά τή σχετική λιτανεία - κηδεῖα (ἔξοδος τοῦ Ἐπιταφίου) ἐναποτίθεται ὁ Ἐπιτάφιος. Συγκεκριμέ-

να οἱ ἱερεῖς εἰσέρχονται στό ἱερό «φάλλοντες τό Ἄπολυτίκιον, Ὁ Εὐσχήμων Ἰωσήφ, καί θυμιῶντες κυκλοῦσιν ἅπαξ τήν Ἁγίαν Τράπεζαν μετά τοῦ Ἐπιταφίου. Ὅτε δέ φθάσουσιν εἰς τό κηδεύσας ἀπέθετο, τιθέασιν οἱ ἱερεῖς τόν Ἐπιτάφιον ἐπί τῆς Ἁγίας Τραπέζης»²².

Φαίνεται λοιπόν πολύ λογικό, λειτουργικά καί θεολογικά σωστό, ἡ θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Σαββάτου νά τελεῖται κανονικά στήν Ἁγία Τράπεζα καί ὄχι, ἔστω καί μέ ἀντιμήνσιο, ἔξω στόν Ἐπιτάφιο. Ἡ δεύτερη περίπτωση, ὅσο καί ἂν φαντάζει στά μάτια τῶν ἐκκλησιαζομένων, δέν ἔχει καμία ἱστορική ἀφετηρία. Προσκορπεῖ δέ στή σημασία καί τό λειτουργικό ρόλο τοῦ Ἐπιταφίου, πού βρίσκεται ἤδη ἐντός τοῦ ἱεροῦ Βήματος, καί σέ κάθε περίπτωση σηματοδοτεῖ μία καινοφανῆ καί ἀντιπαραδοσιακή τελετουργία.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κ. Δ. ΚΑΛΟΚΥΡΗ, *Τά θεαματικά δρώμενα τοῦ τελετουργικοῦ τῆς Μεγάλης Ἐβδομάδας (δεκτά καί ἀπαράδεκτα)*, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 161.

2. *Τυπικόν τοῦ ὁσίου καί θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα τοῦ Ἁγιασμένου, διορθωθέν μεθ' ὄσης ἐπιμελείας καί ὑπομνηματισθέν τό κατά δύναμιν ὑπό Ἀρχιμ. Δοσιθέου, ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Παναγίας Τατάφνης, ἔκδοσις τῆς αὐτῆς Ἱερᾶς Μονῆς, Ἀθήνα ἄ.ἔ., σ. 415.*

3. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *Λειτουργική Α'. Εἰσαγωγή στή Θεία Λατρεία*, Θεσσαλονίκη ³2000, σ. 54.

4. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Περί τε τοῦ θείου Ναοῦ*, PG 155, 704C.

5. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ, *Ἐρμηνεία τῆς θείας Λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων* (ψευδ.), PG 99, 1689A.

6. Τό ἔθος αὐτό ἀρχικά γινόταν μέ τήν ἀντικατάσταση τῆς εἰκόνας τοῦ ἐσταυρωμένου ἀπό τήν εἰκόνα τῆς ἀποκαθλώσεως: «Μετά τό Εὐαγγέλιο, τό Εἶπωμεν πάντες, καί Πληρώσωμεν τήν ἐσπερινήν δέησιν... ἐπαίρνει ὁ χαμηλὸς τήν Σταύρωσιν καί ὁ δουλευτής ἐξέρχεται ἀπό τό Βῆμα καί τίθησι τήν Ἀποκαθλῶσιν» (Τυπικό τῆς Λαύρας, κώδ. 94, 16ου αἰ. Βλ. Α. ΔΜΙΤΡΙΕВСΚΙЈ, *Opisanie - Τυπικά - Liturgitskich Rukopisej*, Πετρούπολη 1917 καί φωτ. ἀνατ. ἀπό τόν ἐκδοτικό οἶκο G. Olm, 1965, τόμ. III, σ. 516). Ἡ σημερινή δραματοποιημένη ἀναπαράσταση τῶν ὄσων περὶ ἀποκαθλώσεως ἀναφέρονται στά Εὐαγγέλια, προέρχεται ἀπό παλαιά Ἀντιοχειανή λειτουργική παράδοση, ἀλλά στό Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί στήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι γνωστή ἀπό τά μέσα τοῦ 19ου αἰ. Βλ. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας*, τόμ.

- Α', Ἀποστολική Διακονία '1991, σσ. 64-66. Κ. Δ. ΚΑΛΟΚΥΡΗ, ὅ.π., σσ. 97-113).
7. Α. Dmitrievskij, ὅ.π., τόμ. III, σ. 452.
8. ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, Ἱστορία Ἐκκλησιαστική καὶ Μυστική Θεωρία, PG 98, 400C.
9. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας, τόμ. Β', Ἀποστολική Διακονία '1989, σσ. 152-153. Κ. Δ. ΚΑΛΟΚΥΡΗ, ὅ.π., σσ. 114-117.
10. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος..., 96, PG 155, 288A.
11. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Λόγος περιέχων τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν... (ψευδ.), PG 873, 4001A.
12. Σχετικά βλ. Τ. Π. ΤΣΟΜΠΑΝΗ, Ἡ μεγάλη εἴσοδος στὴν εἰκονογραφία, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 156-160.
13. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Περί τε τοῦ Θεῖου Ναοῦ, PG 155, 728B.
14. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας, τόμ. Β', σ. 155.
15. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ὅ.π., σ. 155.
16. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ὅ.π., σ. 155. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Λειτουργική Α'. Εἰσαγωγή στὴ θεία Λατρεία, σ. 54. Κ. Δ. ΚΑΛΟΚΥΡΗ, ὅ.π., σσ. 155-156.
17. Τυπικόν τῆς Ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας, Βασιλικῆς, Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς, Μονῆς τοῦ Ἐηροποτάμου, Αὔγουστος τοῦ 1927, σ. 433. Βλ. καὶ Τυπικόν τῆς ἐν Ἄθῳ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, Ἅγιον Ὅρος 2004, σ. 484.
18. Γ. ΒΙΟΛΑΚΗ, Τυπικόν τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐκδ. Μ. Σαλίβερρος, Ἀθήναι ἄ.ἔ. Βλ. καὶ Γ. ΡΗΓΑ (Οἰκονόμου), Τυπικόν [Λειτουργικά Βλατάδων 1], Πατριαρχικόν Ἴδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1994, σ. 818.
19. Π. Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ, «Ἡμέρες καὶ χρόνος τελέσεως τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου», ἐν Λειτουργικῆς Μελέτες II, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2006, σσ. 215-225.
20. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Λειτουργική Α'. Εἰσαγωγή στὴ Θεία Λατρεία, σ. 54.
21. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Περί τε τοῦ θεῖου Ναοῦ, PG 155, 704C.
22. Τυπικόν τῆς Ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας, Βασιλικῆς, Πατριαρχικῆς, Μονῆς τοῦ Ἐηροποτάμου, σσ. 435-436.

Ἡ Θεοτόκος στή Σταύρωση τοῦ Χριστοῦ Stabat Mater στή δυτική παράδοση καί εἰκονογραφία

Κωνσταντίνου Χαραλαμπίδη,
Ὁμ. καθηγ. Ἀριστοτελείου Πανεπ. Θεσ/νίκης

Π Ἡ γνωστή στάση τῆς Θεοτόκου, στά δεξιά τοῦ σταυρωμένου Χριστοῦ, ἐνῶ στό ἀντίθετο μέρος στέκεται ὁ ἀγαπημένος μαθητής του Ἰωάννης, συνιστᾷ τόν ἀρχαιότερο εἰκονογραφικό τύπο τῆς παλαιοχριστιανικῆς περιόδου. Ἡ Θεομήτωρ φέροντας τό δεξιό χέρι μπροστά στό στήθος καί τό ἀριστερό πρὸς τό μάγουλο, ἐκφράζει μία ἀξιοπρεπῆ στάση, μετέχοντας στό θεανθρώπινο δράμα, ὡς μητέρα πρὸς τό παιδί της. Ἡ συγκρατημένη αὐτή θέση ἀπηχώντας τή διδασκαλία τοῦ Γεωργίου Νικομηδείας (δεύτερο μισό Θ' αἰ.) (PG 100, 1485D), ὅτι ἡ μητέρα τοῦ Χριστοῦ «κοσμίως φέρουσα τό πάθος καί οὐκ ἀγεννῶς», ἀντικαθίσταται ἀπό ἔντονες χειρονομικές στάσεις καί ταραχώδη ἔκφραση μετά τήν κομνηνεία ἐποχή (ΙΒ' αἰ.), ἐνῶ κατά τήν παλαιολόγεια (ΙΓ'-ΙΕ' αἰ.) παρατηροῦνται δραματικές καί πλήρεις ἀνθρωπίνου ρεαλισμοῦ σκηνές, ὅπως οἱ κινήσεις πόνου, τό τράβηγμα τῶν μαλλιῶν καί τό λιποθυμικό ἐπεισόδιο τῆς Θεοτόκου (χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῶν θρηνοῦσῶν γυναικῶν στήν Ἀνατολή). Σέ μνημεῖα τοῦ ΙΔ'-ΙΕ' αἰ. στό Ἅγιον Ὄρος καί ἄλλοῦ ὑπάρχουν παραστάσεις, στίς ὁποῖες ἡ Θεοτόκος βοηθεῖται ἀπό τόν εὐαγγελιστή Ἰωάννη, τό νέο «πνευματικό» γιό της, κατά τήν ἐπιθυμία τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ

διακρίνονται καί γυναῖκες πού ἔλαβαν μέρος ὡς μάρτυρες στό γεγονός τῆς Σταύρωσης.

Ἡ εἰκονογραφική παράδοση τῆς παρουσίας τῆς Θεομήτορος στή δυτική πράξη ἀκολουθεῖ μία περισσότερο κοσμική καί φυσιοκρατική συμμετοχή της στό ἀπολυτρωτικό αὐτό γεγονός καί συνδέεται ἄμεσα μέ τόν ἐκκλησιαστικό ὕμνο Stabat Mater (Ἴστατο ἡ Θεοτόκος/κοντά στόν σταυρό) (οἱ δύο πρῶτες λέξεις), τῆς συνεχιζόμενης πρώτης στροφῆς *dolorosa - juxta crucem lacrimosa - dum pendebat filius*, περίλυπη - πλησίον τοῦ σταυροῦ καί κλαίοντας μέ τήν καρδιά της - ἐνῶ ὁ ἀγαπητός γιός της κρεμόταν (στόν σταυρό). Ὁ ὕμνος αὐτός εἶναι γνωστός σέ «ρωμαϊκά λειτουργικά» (*messali*) καί σέ ἄλλα βιβλία τῆς δυτικῆς λειτουργικῆς, τοῦ ΙΔ' καί ΙΕ' αἰ., ὅπως καί στά χειρόγραφα. Στίς παραπάνω ἐκδόσεις προστίθενται καί δύο παλαιά καί ἀξιόπιστα κείμενα, ἐκ τῶν ὁποίων τό μέν πρῶτο ἐσωκλείεται στό *Annales Genuenses* (Χρονικά τῆς βορειοϊταλικῆς πύλης Γένουας/Genova), τοῦ Giorgio Stella, τοῦ ΙΔ' αἰ., τό δέ δεύτερο περιέχεται στό *Rosarium* (κατά λέξη ὁ ροδῶνας (ἡ ροδωνία = τόπος τριανταφυλλιῶν), στήν ἐκκλησιαστική γλῶσσα τῆς Δύσης σειρά ἀπαγγελλομένων στί-

χων τοῦ «Ave Maria» (Χαῖρε Μαρία) καί τοῦ «Pater noster» (Πάτερ ἡμῶν) τῶν πιστῶν πρὸς τὴν Θεομήτορα καί κατ' ἐπέκταση εἶδος ἀνατολικοῦ κομπολογιοῦ γιὰ τὴν καταμέτρηση τῶν παραπάνω ἀπαγγελλομένων). Ὡς πρὸς τὸν συγγραφέα τοῦ ὕμνου *Stabat Mater*, χωρίς μεγάλη σαφήνεια, γίνεται λόγος γιὰ πολλούς, μεταξύ τῶν ὁποίων ὁ ἅγιος Βερνάρδος (περίπου 1090-1153, κιστερικιανός μοναχός καί ἡγούμενος τοῦ Clairvaux, στή Γαλλία), ὁ ἅγιος Βοναβεντούρα (Giovanni Fidanza Bonaventura, buona avventura = καλή περιπέτεια, τόλμημα, 1221-1274, ἰταλός φραγκισκανός, ἐπίσκοπος, καρδινάλιος, συγγραφεύς, μεγάλης ἐκκλησιαστικῆς φήμης), ὁ Ἰννοκέντιος Γ' (πάπας, 1160 ἢ 1161-1215/1220-1277). Ὁ ὑπόψη ὕμνος ἀφορᾶ γενικά σέ μιὰ σύνθεση λυρικῆς καί θρησκευτικῆς ἀξίας, πού τὴν οἰκειοποιήθηκε ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἀποδεχόμενη, ὄχι μόνο μιὰ λειτουργικὴ παράδοση, ἤδη ἀπὸ παλαιούς χρόνους, καθορισμένη καί διαδεδομένη (τό *Stabat Mater* μέ ἀξιόλογες παραλλαγές εἶναι καταχωρισμένο στὰ φραγκισκανικά «λειτουργικά» τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰ., στό «λειτουργικό» τῆς βορειοανατολικῆς ἀγγλικῆς πόλης York, τῆς ὁμώνυμης κομητείας, τοῦ 1390 καί σ' ἐκεῖνο τῆς πολωνικῆς πόλης Breslavia (Wroclaw), τοῦ 1414), ἀλλά ἐπίσης τὴν ἐπιθυμία τοῦ λαοῦ, πού μέ ἐκεῖνο τὸν ὕμνο (ὠδή) εἶχε ἐκφράσει εἰλικρινά καί κατανοητικὰ τὴ δική του ἀγάπη καί ἀφοσίωση στὴν *Mater Dolorosa* (Περίλυπη, Θλιμμένη Μητέρα).

Ὁ ὕμνος αὐτός ἀποτελεῖται ἀπὸ εἴκοσι στροφές στὴν πλήρη μορφή τοῦ κειμένου καί δέκα σέ συνοπτικὴ μορφή τῆς θείας λειτουργίας πρὸς τιμὴν (ἀνάμνη-

ση-memoria) τῆς Ὁσίας Παρθένου Μαρίας (Θεοτόκου) τῆς Περίλυπης (*Beata Vergine Maria Addolorata*), πού ἐορτάζεται στή Δυτικὴ Ἐκκλησία στίς 15 Σεπτεμβρίου καί ἀναφέρεται βέβαια στὴν ἡμέρα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, πρὸ τοῦ Πάσχα, ἀνάμνησης κατ' ἐξοχὴν τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ δυτικὴ εἰκονογραφία ἔχει νά ἐπιδείξει ἓνα κατάλογο παραστάσεων τῆς Σταύρωσης τοῦ Χριστοῦ μέ ποικίλες στάσεις τῆς *Mater dolorosa*, μιᾶς ἀνθρώπινης καί οἰκειᾶς στοὺς πιστοὺς ψυχοσωματικῆς τῆς κατάστασης. Σέ πίνακα τοῦ Antonello du Messina (πόλη τῆς Σικελίας), στό Βασιλικὸ Μουσεῖο τῶν Καλῶν Τεχνῶν, στὴν Ἀμβέρσα τοῦ Βελγίου, τοῦ 1475 καί σ' ἓνα δραματικοποιημένο τοπίο ἢ Θεοτόκος καθισμένη καί λυπημένη βαθεῖα μέ τὰ χέρια στά γόνατα, στή βάση τοῦ σταυροῦ (δένδρου) (*arbor crucis*) τοῦ ληστή, ἀριστερά τοῦ σταυροῦ, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης, κάθετος στὴν ἴδια θέση, κάτω ἀπὸ τὸ δένδρο τοῦ δεξιῦ ληστή, συμπληρώνει μιὰ εἰκόνα νεκρικοῦ πάθους. Ἀντίθετα στόν πίνακα τοῦ ἰταλοῦ Jacopo Bassano στό Ἀστικό (Civico) Μουσεῖο τῆς βορειοἰταλικῆς πόλης Treviso, τοῦ 1562, μέσα σ' ἓνα τοπίο μέ συννεφιασμένο, σκοτεινὸ καί παλλόμενο μέ φῶς οὐρανὸ, ἐξάιρεται ἡ δραματικὴ ἔνταση τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ὅπου ἡ Θεοτόκος μέ ἄλλα τρίτα πρόσωπα ὀδύρονται, καί κλαίουں, ἐνῶ ἡ πρώτη ὄρθια καί μέ τὰ χέρια πρὸ τοῦ στήθους κλίνει ἐλαφρὰ τὸ κεφάλι, μετέχοντας στό θεῖο πάθος. Ἡ σύνθετη σκηνὴ τῆς Σταύρωσης, ἔργο τοῦ Ἰταλοῦ ζωγράφου καί ἀρχιτέκτονα μέ τὸ κύριο ὄνομα Bartolomeo Suardi, ἀλλὰ φερόμενου ὡς Bramantino, διότι συνεργάστηκε μέ τόν

μεγάλο ἀρχιτέκτονα τῆς Ἀναγέννησης Donato Bramante (1444-1514) στή Ρώμη, προσφέρει ἕνα πίνακα, ἀποκείμενο στήν Πινακοθήκη Brera, τοῦ Μιλάνου, τοῦ ἔτους 1520 περίπου.

Ἔργο μανιεριστικοῦ ὕφους, μέ τή χαρακτηριστική σκληρότητα καί ἀκαμψία τῶν μορφῶν, τήν πληθωρικότητα φανταστικῶν ἀρχιτεκτονημάτων καί τήν σκοτεινότητα τῶν χρωμάτων, παριστᾷ τή Θεομήτορα νά ἴσταται πρό τοῦ σταυροῦ (Stabat mater...) περίλυπη, μέ σαφῆ τά ἴχνη λιποθυμικοῦ ἐπεισοδίου, αἰτώντας τή βοήθεια τοῦ Ἰωάννη, γνωστοῦ πλέον θέματος στή δυτική εἰκονογραφία.

Ὁ γερμανός ζωγράφος Lucas (ὁ Παλαιός) Cranach σέ σχετικό πίνακά του τῆς Πινακοθήκης ζωγραφικῶν ἔργων τοῦ Βερολίνου, τοῦ 1503, ἀποτυπώνει τή σκηνή τοῦ Πάθους μέ ἕνα ὑποβλητικό τρόπο καί μέ λεπτομερεῖς περιγραφές. Ὁ Χριστός σταυρωμένος, σέ πλάγια θέση, κατέχει, ὄχι τό κέντρο, ἀλλά τή δεξιὰ πλευρά τοῦ πίνακα, ἐνῶ ὁ ἕνας ληστής (ὁ δεῦτερος εἶναι ἀπών) εἰκονίζεται στό ἀριστερό μέρος. Ἡ Θεοτόκος καί ὁ Ἰωάννης, ὄρθιοι, σχεδόν ἐναγκαλισμένοι, διότι ἡ πρώτη λιποθυμεῖ ἐμπρός στό φρικτό θέαμα τοῦ σταυρικοῦ μαρτυρίου τοῦ γιοῦ της, βοηθούμενη ἀπό τόν Ἰωάννη, ἐκφράζουν τή λύπη τους, παρατηρώντας ὁ ἕνας τόν ἄλλο. "Ἄξια παρατήρησης εἶναι τά περιζώματα τοῦ Χριστοῦ, (ἀνεμιζόμενο μέ ἐνδιαφέρουσα περιδεδεση) καί τοῦ ληστῆ (ἐφαρμοζόμενο ἀνατολικά στήν αἰδοῖα χώρα), καί τό σχῆμα τῶν δύο σταυρῶν μέ τήν μορφή τοῦ μυστικοῦ Γ (ταῦ).

Σέ μία ἄλλη παράσταση τοῦ σταυρικοῦ πάθους, ὁ βορειοῖταλός ζωγράφος Vincenzo Foppa, σέ νεανική ἡλικία ζω-

γράφισε τόν πίνακά του, ἐκτιθέμενο στήν Ἀκαδημία τῆς Carrarat, στήν βορειοῖταλική πόλη Bergamo τοῦ 1456. Σαφές εἶναι ἡ ἔξαρση τῆς αὐτονομίας στό ἐσωτερικό τοῦ καλλιτεχνικοῦ τοπίου τῆς βόρειας Ἰταλίας. Ἡ αὐστηρά κεντρική τοποθέτηση τοῦ σταυρωμένου Χριστοῦ (σταυρός σχεδόν τοῦ σχήματος) καί ἡ ἀκριβής θέση τῶν δύο ταυοσχημῶν σταυρῶν τῶν δύο ληστῶν, δεξιὰ καί ἀριστερά σέ πλάγια θέση, μαρτυροῦν γιά τήν σχεδιαστική καί τήν συνθετική ἱκανότητα τοῦ καλλιτέχνη. Εἶναι πολύ χαρακτηριστική ἡ ἀπουσία τῆς Θεοτόκου, τοῦ Ἰωάννη καί τῶν ἄλλων προσώπων πού εἰκονίζονται συνήθως. Ἡ φωτισμένη ἐπιφάνεια μέ ἕνα τρεμάμενο φῶς, μετριάζεται μέ τήν τυπική δομή, τήν προοπτική καί τίς περιμετρικές γραμμές. Ἡ ἔλλειψη τῆς δραματικότητας καί τοῦ ὀδυνηροῦ ὕφους (γνωρίσματα τῶν ἄλλων παραδειγμάτων) ἐξαιτίας τῆς μή ἀπεικόνισης τῶν ἄλλων προσώπων, προσδίδει στόν πίνακα αὐτό τόν χαρακτήρα ἑνός καλλιτεχνικοῦ ἔργου πού παριστᾷ τή συγκεκριμένη σκηνή τοῦ σταυρικοῦ πάθους, χωρίς νά ἐκφράζει ὅμως τό ὀδυνηρό πάθος καί τήν ἀνθρώπινη λύπη.

Ὁ φλωρεντινός ζωγράφος Taddeo (Θαδδαῖος) Gaddi, του πρώτου μισοῦ τοῦ ΙΔ' αἰ., ἀποδίδοντας τόν εἰκονογραφικό κύκλο ἀπό τόν βίο τῆς Θεομήτορος στό παρεκκλήσιο Baroncelli τῆς ἐκκλησίας Santa Croce (Τίμιος Σταυρός), περίπου στά ἔτη 1360-1366, περιέλαβε καί τή σκηνή τῆς Σταύρωσης. Ἐμπειρος μαθητής τοῦ ἐπιφανοῦς Giotto di Bondone (περίπου 1267-1337) ἐπί εἰκοσι τέσσερα ἔτη καί ἐμπνευσμένος ἀπό τόν Ambrogio Lorenzetti (1293-1348) καί τόν γλύ-

πτυ Tino di Camaino (γλύπτης, μαθητής του Giovanni Pisano (γιός του Nicola Pisano, περίπου 1220/1225 – περίπου 1284) ανέπτυξε στο έργο του μιά εξελιγμένη προοπτική του χώρου μέσα από μεγάλες απεικονιστικές συνθέσεις και άλλα στοιχεία. Η τοιχογραφία της Σταύρωσης –μόνο του Χριστού και όχι των δύο ληστών– περιβαλλόμενου από έξι ιπταμένους αγγέλους απεικονίζει έξι πρόσωπα. Στο μέν άριστερό μέρος της παράστασης του σταυρωμένου διακρίνονται ή Μαρία Μαγδαληνή, ή Θεοτόκος, έλαφρά σκύβοντας, έγγύτατα στον προστάτη της πλέον, ευαγγελιστή Ίωάννη, στο δε δεξιό, ό άγιος Φραγκίσκος Άσσίζης, (1181-1226), ό άγιος Έρρίκος (μάλλον ό γερμανικής καταγωγής από τή Βαυαρία, άγιος ρωμαίος αυτοκράτωρ, Έρρίκος Β΄ (973-1024), πού ανακηρύχθηκε άγιος τό 1146), εικονιζόμενος φέροντας σκήπτρο στο άριστερό χέρι και ό άγιος Λουδοβίκος, επίσκοπος τής γαλλικής πόλης Toulouse, φραγκισκανός, τής οικογένειας των έλασσόνων αδελφών (Fratelli Minori), του ΙΓ΄ αι.

Τό έπεισόδιο τής λιποθυμίας τής Θεοτόκου είναι όμως σαφέστατο στή σχετική παράσταση τής έξωτερικής πλευράς τής άγίας τράπεζας (altare) του Isenheim, του γερμανού ζωγράφου Matthias Grünewald, περίπου του 1514, εκτιθέμενης στο μουσειό των Unterlinden (= υπό τάς φιλύρας - κάτω από τίς φλαμουριές) τής γερμανικής πόλης Colmar. Πρόκειται για μεγάλων διαστάσεων πίνακα 3,36X4,59 μ., άριστούργημα του παραπάνω καλλιτέχνη, προορισμένο για τή μέγιστη άγία τράπεζα τής μονής του Isenheim στήν Άλσατία. Αυτή ή άγία τράπεζα είναι ζωγραφισμένη και από τίς

δύο όψεις των θυροφύλλων των θυρίδων. Τό ζωγραφικό της σύνολο αναφέρεται στήν ένσάρκωση, στο πάθος και στήν άνάσταση του Χριστού. Έπανερχόμενοι στο έπεισόδιο τής λιποθυμίας τής μητέρας του Χριστού, στο άριστερό μέρος του σταυρωμένου γιού της, παρατηρούμε τή βοήθεια πού προσφέρει ό Ίωάννης, κρατώντας σφικτά τή μητέρα του διδασκάλου του, έτοιμη νά πέσει στο έδαφος, ένω και οι δύο όδύρονται και κλαίουν. Μία εκφραστική βία, πόνου, λύπης και κλαυθμών δεσπόζει σ' όλα τά παριστάμενα πρόσωπα. Τά υπόλοιπα ύπάρχοντα πρόσωπα άφορούν στον άγιο Σεβαστιανό (ρωμαίό μάρτυρα του Γ΄ αι., κοιμητήριο και βασιλική Άγίου Σεβαστιανού στή Ρώμη) στο μαρτύριό του, τον άγιο Άντώνιο τής Πάδουας (1195-1231), έπιφανή κήρυκα του μοναχικού τάγματος των φραγκισκανών, τον άμνό, δεξιό του σταυρωμένου, φέροντας τον σταυρό, του όποιου τό αίμα ρέει στον κάλυκα, σύμβολο τής συμφωνίας τής Παλαιάς και τής Καινής Διαθήκης, ως και τής λύτρωσης του ανθρώπου, ένω στήν κολουροειδή βάση διακρίνεται ό έπιτάφιος θρήνος.

Σέ ένα άλλο γερμανό ζωγράφο, τον Stefan Lochner, άνήκει ό πίνακας πού, εκτίθεται στο Γερμανικό Έθνικό Μουσείο τής πόλης Nuremberg, του πρώτου μισού του ΙΕ΄ και είναι έργο παραγγελίας όνομαστών οικογενειών τής Κολωνίας, των όποιων τά στέμματα διακρίνονται στή βάση του σταυρού. Σέ μία όριζόντια παράταξη προβάλλονται έξι πρόσωπα, ανά τρία, δεξιό και άριστερά του σταυρού. Άρχίζοντας από άριστερά αναγνωρίζουμε τήν άγία Ούρσουλα (ίσως του Δ΄ αι., προσφιλή στήν Κολω-

νία, όπου και εκκλησία ἐπ' ὀνόματί της), τῆ Μαρία Μαγδαληνή, κρατώντας μικρό δοχεῖο μέ μῦρο (μυροφόρα γυναίκα), τῆ Θεοτόκο τὴν Περίλυπη μέ σταυρωμένες τίς παλάμες τῶν χειρῶν της, τὸν Ἰωάννη τὸν εὐαγγελιστῆ, τὴν ἁγία Δωροθέα (παρθενομάρτυρα τοῦ Γ'-Δ' αἰ.) φέροντας κύπελλο πλήρες τριανταφύλλων (κατά τὴ συναξαριστικὴ παράδοση) καὶ τὸν ἅγιο Χριστοφόρο (μάρτυρα, ἴσως τοῦ Γ' αἰ.), ἔχοντας τὸ βρέφος-Χριστὸς στοὺς ὦμους του.

Ὁ ἰταλὸς ζωγράφος Andrea Mantegna, ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους τῆς πρώτης Ἀναγέννησης, ἀπέδωσε τὸ γεγονὸς τῆς Σταύρωσης τοῦ Χριστοῦ μέ ἓνα μνημειώδη τυπικὸ καὶ πλαστικὸ χαρακτήρα, ὅσον ἀφορᾶ στὰ πρόσωπα καὶ ἐνέταξε στὴν παράσταση πλῆθος ἀνθρώπων, ἀρχιτεκτονικῶν καὶ φυσικῶν στοιχείων, ἐνὸς καλλιτεχνικοῦ περιβάλλοντος, ἀλλὰ καὶ φυσικοῦ. Πρόκειται γιὰ πίνακα στὸ μουσεῖο Λούβρου, στὸ Παρίσι, τοῦ 1458 περίπου, ὅπου οἱ τρεῖς σταυροὶ σχήματος T καὶ χρώματος ἀνοιχτοῦ μέ τίς βάσεις τους, ἀποτελοῦν ἓνα νοητὸ ἰσοσκελές τρίγωνο, στὸ πίσω μέρος τῶν ὁποίων ἐξελίσσεται ἓνα ἀνθρώπινο πλῆθος ἱερῶν προσώπων, πιστῶν, ὀπαδῶν καὶ στρατιωτῶν. Μετά τὸ πρῶτο ἐπίπεδο (οἱ σταυροί), ἀκολουθοῦν στὸ δεῦτερο, ἀριστερά, ἡ Θεοτόκος σέ μία συμπαγὴ ὁμάδα γυναικῶν, μᾶλλον τεσσάρων, κύπτοντας τὰ κεφάλια τους ὄλες καὶ ὀδυρόμενες. Ἀντίθετα ὁ Ἰωάννης, ὄρθιος, ἐγγίξει τὸν σταυρὸ τοῦ ἀριστεροῦ ληστῆ μέ τὰ διασταυρωμένα χέρια του καὶ μέ ὀδυνηρὴ ἔκφραση. Στὸ βάθος, ὅπου συνεχίζεται ὁ λιθόστρωτος δρόμος τοῦ Γολγοθᾶ, παρίστανται ἀνθρωποὶ καὶ ζῶα μέ ἐκδηλωτικὲς στάσεις καὶ χειρονομίες. Ἡ ἀσυ-

νήθιστη ἔκφραστικότητα τοῦ κεφαλοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἐφαρμοσμένου μέ πίεση μεταξύ τῶν ὠμων του καὶ τοῦ ὀγκώδους σώματός του, πού δηλώνει τὸ τέλος τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου του, παρατηρεῖται σέ πίνακα πού συνιστᾶ τὴν πλάκα τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου πού ἔστεφε κάποτε τὸ πολύπτυχο γιὰ τὴν Ἐκκλησία Santa Maria del Carmine (Ὡδῆ) στὴν βορειοϊταλικὴ πόλη Piza, καὶ ἐκτίθεται σήμερα στὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο τοῦ Capodimonte, στὴ Νεάπολη τῆς νότιας Ἰταλίας, τῶν ἐτῶν 1425-1426. Ἐμφανεῖς εἶναι ἡ ἀπελπισία τῆς Μαρίας Μαγδαληνῆς καὶ ἡ πενθοφοροῦσα μορφή τῆς Θεοτόκου, πού βρίσκονται ἀντίστοιχα δεξιά καὶ ἀριστερά τοῦ σταυρωμένου Χριστοῦ. Νὰ προστεθεῖ, ὅτι ἀπουσιάζει ὁ ἀγαπημένος μαθητῆς Ἰωάννης.

Ὡς τελευταῖο εἰκονογραφικὸ παράδειγμα προσάγεται ὁ πίνακας τοῦ ἴσπανοῦ ζωγράφου Francisco de Zurbaran, ἐκτιθέμενος στὸ μουσεῖο Prado τῆς Μαδρίτης, τῶν ἐτῶν 1635-1640. Ὁ Χριστὸς σταυρωμένος σέ σχῆμα X (=Χριστός), ὅπου ὁ σταυρὸς καὶ τὸ βάθος τῆς παράστασης εἶναι χρώματος σκοτεινοῦ καφέ, μέ πυκνὴ ἀτημέλητη κόμμωση, καλύπτεται μέ περιζῶμα, μόνον τῆς αἰδοίας χώρας καὶ τοῦ ὀπίσθιου μέρους καὶ μέ ἀκάλυπτα τὰ μέρη τῶν μηρῶν. Τὸ σκοτεινὸ αὐτὸ τοπίο ἀνταποκρίνεται πλήρως στίς εὐαγγελικὲς διηγήσεις γιὰ τὸ σκότος πού «ἀπὸ ἕκτης ὥρας ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης» (Ματθ. 27,45) ἢ «καὶ γενομένης ὥρας ἕκτης σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐνάτης» (Μάρκ. 15,33) ἢ «καὶ ἦν ὥσεὶ ὥρα ἕκτη καὶ σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης τοῦ ἡλίου ἐκλιπόντος (Λουκ. 23,44-45) καὶ γιὰ τὴν

ἀπόκρυψη τοῦ ἡλίου. Στὴ δεξιὰ πλευρά τοῦ πίνακα εἰκονίζεται τὸ μοναδικό πρόσωπο, μετὰ τὸν Χριστό, πού ὑπάρχει στὴν ὑπόψη παράσταση. Πρόκειται, –σπάνιο στὴ βυζαντινὴ εἰκονογραφία– γιὰ τὸν εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ, πού καὶ αὐτὸ τὸ παράδειγμα, νομίζουμε ὅτι εἶναι μοναδικὸ στὴν δυτικὴ παράδοση. Ἡ καλλιτεχνικὴ ἐφευρετικότητά καὶ ἡ παιδεία τοῦ καλλιτέχνη F. de Surbaran συντέειναν ὥστε νὰ ἀπεικονισθεῖ ὁ προστάτης ἅγιος τῶν ζωγράφων Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ ἐκτελεστής τῆς εἰκόνας τῆς βρεφοκρατούσας Θεομήτορος, κατὰ τὴν παλαιὰ καὶ εὐσεβῆ παράδοση στὴν Ἐκκλησία καὶ μόνο (pia traditio). Ἡ στάση τοῦ ἁγίου Λουκᾶ, μέ προσηλωμένα τὰ μάτια στὸν Σταυρωμένο Χριστό, φέροντας τὸ δεξιὸ χέρι πρὸ τοῦ στήθους του μαρτυρεῖ τὴν στάση σεβασμοῦ καὶ ἐπίδοσης τιμῶν στὸν πάσχοντα ἐπὶ σταυροῦ Χριστόν.

Τὸ θέμα Stabat Mater πού ἐξελίχθηκε στὸ λατινικὸ καὶ στὸν γερμανικὸ Μεσαίωνα μέ τὴν θεολογικὴ διδασκαλία του ἐνέπνευσε πολλοὺς μουσουργοὺς, συνθέτες, χορωδούς καὶ ἄλλους εἰδήμονες τῆς μουσικῆς, μεγάλης δυτικοευρωπαϊκῆς φήμης, νὰ συνθέσουν τὸ ἔργο μέ τὸν τίτλο «Stabat Mater», πού ἀκούγεται ἐκτὸς τῶν λατρευτικῶν ἐκδηλώσεων τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ τῆς 15ης Σεπτεμβρίου, σέ μουσικὲς ἐκδηλώσεις ἐκκλησιῶν καὶ ἄλλων αἰθουσῶν ἢ καὶ σέ ραδιοτηλεοπτικὲς ἐκπομπές τῶν δυτικοευρωπαϊκῶν χωρῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς χώρας μας,

κατὰ τὴν πένθιμη ἡμέρα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Πρόκειται γιὰ ἔργα τοῦ Giovanni Pierluigi da Palestrina (Ἰταλοῦ, ἴσως 1525-1594), τοῦ βαρόνου Astorga (Ἰταλοῦ, 1680-περίπου 1757), τοῦ Joseph Haydn (αὐστριακοῦ, 1732-1809), τοῦ Giovanni Battista Pergolesi ἢ Pergolesi (Ἰταλοῦ, 1710-1736), τοῦ Ferenez ἢ Franz Liszt (Οὐγγρου, 1811-1886). Ἀκολουθοῦν ὁ Franz Peter Schubert (Αὐστριακός, 1797-1826), ὁ Gioacchino Antonio Rossini (Ἰταλός, 1792-1808, μερικὴ ἐκτέλεση τοῦ Stabat Mater στὸ Παρίσι καὶ στὸ Λονδίνο τὸ 1841, πλήρης ἐκτέλεση στὸ Παρίσι τὸ 1842), ὁ Giuseppe Verdi (Ἰταλός, 1813-1901), πρώτη ἐκτέλεση τοῦ Stabat Mater στὸ Παρίσι, τὸ 1898). Ἐπίσης προστίθενται ὁ Antonin Dvořak (Οὐγγρος, 1841-1904 πρώτη ἐκτέλεση τοῦ Stabat Mater, στὴν Πράγα, τὸ 1880), στὸ Λονδίνο, τὸ 1883) καὶ ὁ Stanford (Ἰρλανδός, 1852-1924, πρώτη ἐκτέλεση τοῦ Stabat Mater στὸ Festival (πανήγυρις ἰδίως καλλιτεχνικὴ ἑορτὴ) τῆς ἀγγλικῆς πόλης Leeds, τὸ 1907).

Βιβλιογραφία: Βλ. ἐνδεικτικὰ κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ: Καλοκύρη Κ.Δ.: Ἡ Θεοτόκος εἰς τὴν εἰκονογραφίαν τῆς Ἄνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, Θεσσαλονίκη 1972, σσ. 159-161. Sholes P. A., The Concise Oxford Dictionary of Music, London, Oxford, New York 1977. Marieulexikon, 6 (1994), ἄρθρο Stabat mater (dolorosa), σσ. 261-266. C. Stukenbrock, B. Töpfer, Meistenwerke der europäischen Malerei, Köln 1999, σποραδικά.

Τά θαύματα τῶν ἀναστάσεων τοῦ Κυρίου καί διαχρονικά μηνύματα αὐτῶν γιά τή ζωή τῶν χριστιανῶν

Γεωργίου Παπατζανάκη,
Δρος Θεολογίας

Ο ΘΕΑΝΘΡΩΠΟΣ, ὡς εἶναι γνωστό ἀπό τά κείμενα τῶν εὐαγγελιστῶν, ἔκανε μόνο τρεῖς ἀναστάσεις νεκρῶν. Οἱ δύο ἀναφέρονται ἀπό τόν εὐαγγελιστή Λουκᾶ καί ἡ ἄλλη ἀπό τόν εὐαγγελιστή Ἰωάννη (Λουκ. 7, 11. 8, 40. Ἰωάν. 11, 17). Ἦξιο ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι ὅτι ἀπό τίς τρεῖς ἀναστάσεις, οἱ δύο ἔγιναν σέ νέους. Τά θαυματουργικά αὐτά γεγονότα δέν εἶναι συμπτωματικά, ἀλλά ὁ Κύριος, μέσω τῶν ἀναστάσεων τῶν νέων, ἤθελε μέ τήν προφητική δύναμη τῆς διδασκαλίας Του νά δώσει στους ἀνθρώπους μηνύματα ἀπό τό περιεχόμενο τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ἐνα μήνυμα π.χ. εἶναι ὅτι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔχει ἐσχατολογική προοπτική καί μέλλον, ὅπως καί ἡ ζωή τῶν νέων ἔχει προορισμό καί μέλλον. Τό σπουδαιότερο δέ μήνυμα εἶναι ὅτι τῆ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ θά κληρονομήσουν «οἱ καθαροί τῆ καρδιά» καί τέτοιοι ἀπό τούς χριστιανούς εἶναι οἱ νέοι, γιατί τούς διακρίνει ἡ ἀθωότητα καί ἡ ψυχική καθαρότητα στίς σκέψεις καί στά ἔργα τους. Ὁ Θεάνθρωπος μποροῦσε νά κάνει πολλές ἀναστάσεις νεκρῶν, γιατί ὡς Θεός ἦταν παντοδύναμος. Ἐκανε ὅμως μόνο τρεῖς, διότι δέν ἤθελε ἡ ζωή καί τό ἔργο Του νά πάρει πολιτική καί κοσμική

διάσταση. Ὁ Ἰησοῦς, καθὼς ἀναφέρει ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης, ἤθελε νά διδάξει στους ἀνθρώπους ὅτι ἡ ἀνάσταση, ὡς μία πραγματικότητα καί συμπεριφορά ζωῆς, ξεκίνησε μέ τή δική του διδασκαλία· «ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καί ἡ ζωή» (Ἰωάν. 11, 25). Ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς εἶπε στόν Πιλάτο, ὅτι ἡ δική μου βασιλεία δέν ἀνήκει σ' αὐτόν τόν κόσμο, ἀλλά εἶναι πνευματική καί αἰώνιος (Ἰωάν. 18, 36).

Οἱ μεγάλοι ἐκκλησιαστικοί πατέρες καί ἐρμηνευτές τῶν ἀναστάσεων τοῦ Κυρίου διαπιστώνουν ὅτι τά γεγονότα εἶναι συνδεδεμένα μέ τίς τρεῖς μεγάλες ἀρετές τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, ἦτοι μέ τήν πίστη, τήν ἐλπίδα καί τήν ἀγάπη¹. Ὁ εὐαγγελιστής Λουκᾶς ἀναφέρει ὅτι ὁ Κύριος ἔλαβε ὑπ' ὄψη τήν πίστη τοῦ ὄχλου καί τῆς μητέρας τοῦ νεκροῦ νεανίσκου γιά νά ἀναστήσει τό μονάκριβο παιδί τῆς χήρας στήν πόλη Ναΐν (Λουκ. 7, 12). Ὁ ἴδιος εὐαγγελιστής ἀναφέρει ὅτι ὁ ἀρχισυνάγωγος Ἰάειρος εἶχε στήν καρδιά του βαθιά πίστη, ὅταν ἔπεσε στά πόδια τοῦ Ἰησοῦ καί τόν παρακαλοῦσε νά θεραπεύσει τή κόρη του (Λουκ. 8, 41). Ὁ εὐαγγελιστής Λουκᾶς παρουσιάζει τόν Ἰησοῦ νά ἀμείβει τήν πίστη τῆς χήρας τῆς πόλης Ναΐν καί τοῦ Ἰαείρου προτρέποντας αὐτούς καί τούς συγ-

γενεῖς νά μή κλαίουν, ἀλλά νά ἐλπίζουν (Λουκ. 7, 13, 8, 52).

Κατεξοχήν ὁμως ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὑπογραμμίζει τή δύναμη τῆς πίστεως καί τή συνδέει μέ τήν αἰώνιο ζωή (Ἰωάν. 5, 24). Ἰδιαίτερα στήν ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου ὁ Ἰησοῦς αἰσθάνεται χαρά γιά τούς μαθητές του, ἐπειδή ὁ Λάζαρος εἶχε πεθάνει. Ἡ χαρά τοῦ Κυρίου δικαιολογεῖται, διότι διέβλεπε ὅτι ἡ ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου θά στηρίξει τήν πίστη τῶν μαθητῶν του (Ἰωάν. 11, 14). Ἡ δέ Μάρθα, ἡ ἀδελφή τοῦ Λαζάρου, ἐκφράζει τή βαθιά πίστη της πρός τό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ὁμολογεῖ ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ (Ἰωάν. 11, 27). Ἀνέμενε ὁμως τήν ἀνάσταση τοῦ ἀδελφοῦ της στή δευτέρα παρουσία μαζί μέ τίς ἀναστάσεις ὄλων τῶν νεκρῶν.

Μέσα λοιπόν ἀπό τά κείμενα τῶν ἀναστάσεων τῶν νεκρῶν, φαίνεται ὅτι οἱ μαθητές τοῦ Κυρίου καί οἱ ἀδελφές τοῦ Λαζάρου δέν κατενόησαν τή θεότητα τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ· «καί Θεός ἦν ὁ Λόγος» (Ἰωάν. 1, 1). Πίστευαν ὅτι ἦταν ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀπεσταλμένος στόν κόσμον νά θεραπεύει τούς ἀσθενεῖς, νά εὐαγγελίζεται τό θεῖο θέλημα, ἀλλά δέν πίστευαν ὅτι εἶναι ὁ χορηγός τῆς ζωῆς, οὔτε στήν αὐθεντικότητα τοῦ προσώπου του². Νόμιζαν ὅτι ἡ πηγὴ καί ὁ χορηγός τῶν ἀγαθῶν εἶναι μόνο ὁ Θεός Πατέρας, ἐνῶ ὁ Υἱός, ἔπρεπε νά παρακαλεῖ καί νά ζητεῖ βοήθεια ἀπό τόν Θεό Πατέρα γιά νά χορηγεῖ τά ἀγαθά καί νά θεραπεύει τούς ἀνθρώπους. Γι' αὐτό βλέπουμε ὅτι ὁ Ἰησοῦς στό διάλογό του μέ τή Μάρθα τονίζει ὅτι· «ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καί ἡ ζωή». Ἡ Μάρθα ὁμως δέν τόν παρακαλεῖ καί δέν τοῦ λέγει· «ἀνάστησον αὐτόν»³.

Ὁ μέγας ἐρμηνευτής Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος στό γεγονός τοῦ θανάτου τοῦ Λαζάρου τονίζει ὅτι ὁ Ἰησοῦς θέλει νά δώσει «παραμυθία» καί «ἐλπίδα» στίς ἀδελφές τοῦ Λαζάρου καί νά καταπραῖνει προσωρινά τό πένθος καί τήν ὀδύνη τους. Διότι στή δεύτερη φάση τοῦ διαλόγου ὁ Ἰησοῦς μπροστά στό μνήμα τοῦ Λαζάρου θά ἀποκαλύψει τή θεϊκή του δύναμη καί τή δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα.

Ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ἀφηγεῖται ὅτι ὁ Ἰησοῦς λέγει στούς παρευρισκόμενους, σηκώστε τήν πέτρα τοῦ τάφου, καί ἡ Μάρθα λέγει στόν Ἰησοῦ· Κύριε, τώρα πιά θά μυρίζε ἀσχημα, γιὰ εἶναι τέσσερις μέρες στό μνήμα. Ὁ Ἰησοῦς ἀπαντᾷ στή Μάρθα· «οὐκ εἶπόν σοι ὅτι ἐάν πιστεύσης, ὄψει τήν δόξαν τοῦ Θεοῦ;» (Ἰωάν. 11, 39). Οἱ παρευρισκόμενοι ἔβγαλαν τήν πέτρα ἀπό τό μνήμα τοῦ νεκροῦ. Τότε ὁ Ἰησοῦς προσευχήθηκε στόν Οὐράνιο Πατέρα γιά χάρη τοῦ πλήθους καί κραύγασε μέ δυνατή φωνή· «Λάζαρε, δεῦρο ἔξω» (στίχ. 43). Τό θαῦμα ἔγινε καί ὁ Λάζαρος ἀναστήθηκε. Τό πλήθος τῶν παρευρισκομένων καί οἱ ἀδελφές τοῦ Λαζάρου εἶδαν, πίστεψαν καί ἔζησαν τόν ἔνδοξο θρίαμβο τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ κατά τοῦ θανάτου. Σημειώνουμε ὅτι στήν ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου ἐπαληθεύονται οἱ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ, πού ἀναφέρονται στήν ἀρχιερατική του προσευχή· «καί ἐγώ τήν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὧσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς ἐν ἔσμεν» (Ἰωάν. 17, 22).

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τά γεγονότα τῶν ἀναστάσεων πού ἔκανε ὁ Κύριος ἦταν σύμβολα καί προάγγελοι καί τῆς δικῆς Του ἀναστάσεως. Τά γεγονότα αὐτά ἐπηρέασαν καί τό χρόνο, ὁ ὁποῖος παίρ-

νει τήν ἐσχατολογική του διάσταση καί ἡ πίστη συνδέεται μέ τήν αἰωνιότητα. Γι' αὐτό ὁ Κύριος διακήρυξε· ὅτι ὅποιος πιστεύει σέ μένα, ζεῖ ἀπό τώρα τή μελλοντική ἀνάσταση τῆς δευτέρας παρου-

σίας (Ἰωάν. 11,26). Ἡ δέ ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου, ἀναφέρουν καί τονίζουν οἱ ἐρμηνευτές, εἶναι σύμβολο καί προμήνυμα τῆς κοινῆς ἀνάστασης ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ἰωάν. Χρυσοστόμου, Ὁμιλία ΕΒ' εἰς τήν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου, PG 59, στ. 341-348. Στήν ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου μαζί μέ τήν πίστη ἐκφράζεται καί ἡ ἀγάπη. Ἰωάν. 11,5. 36.

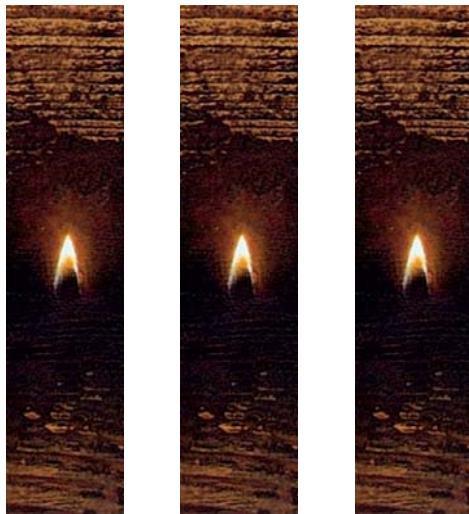
Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἐξήγησις εἰς τό κατά Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, Ἡ ἀνάσταση τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας εἰς Ναῖν, PG 72, στ. 609.

Χωρία στά ὁποῖα, ἡ ἐλπίδα ἐκφράζεται μέ τήν πίστη στόν εὐαγ. Λουκᾶ 7,13. 16. 8,52.

Ἡ ἀνάσταση τῆς κόρης τοῦ Ἰαείρου, PG 72, στ. 637.

2. Ἰωάν. Χρυσοστόμου, μν. ἔργ. PG 59, στ. 345 γ'. «Ἐπίστευον μέν οὖν καί ἀμφοτέραι εἰς τόν Χριστόν, ἀλλ' οὐχ ὡς προσῆκεν. Οὐπω γάρ ἀκριβῶς ἠπίστατο, οὔτε ὅτι Θεός ἦν, οὔτε ὅτι οἰκεία δυνάμει καί ἀθηντία ταῦτα ποιεῖ».

3. Ἰωάν. Χρυσοστόμου, μν. ἔργ., PG 59, στ. 346.

Κυριακή 20 Μαΐου 2012
ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΟΥ ΤΥΦΛΟΥἌρχιμ. Νικοδήμου Εὐσταθίου,
Πρωτοσυγκέλλου Ἱ. Μ. Χαλκίδος

ΑΝ ΕΞΕΤΑΣΕΙ κανείς τό ἐκτεταμένο εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα (γιά τό λόγο αὐτό καί δέν καταχωρεῖται) σταχυολογημένο ἀπό τόν Εὐαγγελιστή Ἰωάννη, ἀπό λογοτεχνική σκοπιά εἶναι μιά τέλεια σύνθεση, μέ μιά ἐξέλιξη πολύ μετρημένη ἀπό αἰσθήματα καί συναισθήματα, ἀπό ἀντιδράσεις καί ἀντιθέσεις, μέ ἐξαιρετικά δραματικές ἀποχρώσεις.

Ὁ Ἰησοῦς καί οἱ μαθητές Του περνοῦν δίπλα ἀπό ἕναν τυφλό. Δέν εἶναι ὁ τυφλός πού παρακαλεῖ τόν Ἰησοῦ, μά εἶναι ὁ Ἰησοῦς πού προσεκτικά τόν βλέπει. Ὅπως καί μέ τήν Σαμαρείτιδα γυναίκα, εἶναι Ἐκεῖνος πού κι ἐδῶ παίρνει τήν πρωτοβουλία. Τό Εὐαγγέλιο μελετᾷ τό βλέμμα πού οἱ παρόντες ρίχνουν πάνω σ' ἐκεῖνον τόν ἄνθρωπο, ξεκινώντας ἀπό τούς μαθητές, πού θέτουν στόν Ἰησοῦ μία ἐρώτηση, γινόμενοι φερέφωνα ἑνός τρόπου σκέψεως πολύ διαδεδομένου. “Τίς ἡμαρτεν, οὗτος ἦ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλός γεννηθῆ”;, ρωτοῦν οἱ μαθητές. Ἀπέναντι στό κακό ἢ στόν πόνο κι ἐμεῖς ἔχουμε τήν ἀπαίτηση μιᾶς ἐξηγήσεως, περιμένουμε ἢ ἀπαιτοῦμε νά βροῦμε τόν φταίχτη. Δέν εἶναι ἄλλωστε γραμμένο “Ἐγώ Κύριος ὁ Θεός σου εἶμαι ζηλότυπος, ἀνταποδίδων τάς ἁμαρτίας τῶν πατέρων ἐπί τά τέκνα, ἕως τρίτης καί τετάρτης γενεᾶς”; (Ἐξοδ. 20.5).

Ἡ πίστη ζεῖ σχεδόν πάντα ἀνάμεικτη μέ πεποιθήσεις, δεισιδαιμονίες, προλήψεις, φήμες, διαδόσεις πού πέρασαν καί καθιερώθηκαν στήν ἱστορία. Δύσκολο εἶναι νά τήν διακρατήσεις στήν καθαρότητά της. Γίνεται ἀδύνατο στό λαό νά τήν ἀπελευθερώσει ἀπό κάθε ἀνθρώπινο φιλτράρισμα. Γι' αὐτό καί οἱ μαθητές ἐδῶ σκέπτονται σύμφωνα μέ τήν κοινή ἀντίληψη, ἡ δῆλωσή τους δέν εἶναι μαρτυρία τῆς ἀλήθειας τῆς πίστεως πού ὑπάρχει στό λαό τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ὥστόσο ἀρνεῖται μέ τρόπο κατηγορηματικό αὐτήν τήν ἐξήγηση καί ἀπαντᾷ ἀποκαλύπτοντας τήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ! Ὁ Ἰησοῦς ἀπορρίπτει τίς συνήθεις ἐξηγήσεις, πού μπορεῖ νά εἶναι καί εὐσεβεῖς καί εὐλαβεῖς, καί καταγίνεται μέ τό νά πολεμήσει, νά ἐξαφανίσει τό κακό, νά συμπαρασταθεῖ σ' ἐκεῖνον πού πάσχει. Μιά μοναδική συμπεριφορά τοῦ Θεοῦ πού ὀφείλει καί ὁ κάθε ἄνθρωπος νά υἱοθετήσῃ, νά μιμηθεῖ.

Νά, λοιπόν, ἀπέναντι στόν ἴδιο τυφλό, δύο διαφορετικές ὀπτικές: τό διερευνητικό ἢ τό περιέργο βλέμμα τῶν μαθητῶν, πού ψάχνει τήν ἐνοχή ἢ τήν ὑπαιτιότητα κι ἐκεῖνο τῆς συμπάθειας καί τῆς ἀλληλεγγύης τοῦ Ἰησοῦ. Ἐκεῖνος κάνει πηλό «ἐκ τοῦ πτύσματος», ἀλείφει τόν πηλό στούς ὀφθαλμούς τοῦ τυφλοῦ μέ μιά κί-

νηση θεραπευτική, ασυνήθιστη, θυμίζοντας τις κινήσεις του Δημιουργού, και μετά ζητᾶ από τον τυφλό να πάει και να νικηθεί στην κολυμβήθρα του Σιλβάμ (δηλ. του ἀπεσταλμένου). Ὁ Ἰησοῦς, πού ἀκριβῶς στό τέταρτο Εὐαγγέλιο ἀποκαλεῖται πολλές φορές ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ, ἀποστέλλει τόν τυφλό νά νικεῖ στά νερά τοῦ ἀπεσταλμένου. Αὐτό κάνει ὁ τυφλός καί θεραπεύεται.

Σ' αὐτό τό σημεῖο ἀκολουθεῖ ἡ διαφορική «θέαση» καί ἀπό τήν πλευρά τῶν μαρτύρων. Ὁ Ἰησοῦς βγαίνει ἀπό τή σκηνή, ἀλλά ἀρχίζει ἡ διαδικασία ἐναντίον του, μέ «ἐργαλεῖο» τόν θεραπευμένο τυφλό. Τό ἔργο τοῦ Θεοῦ προκαλεῖ πάντα ἕνα ρήγμα μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, τούς διαιρεῖ, τούς χωρίζει· ἀλλά ὁ Χριστός δέν ἔχει ὀριστεῖ ὡς σημεῖο ἀντιλεγόμενο, ὥστε πάντοτε νά ἀποκαλύπτονται πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί;

Κυρίως οἱ γείτονες ἀναρωτιοῦνται ἄν σ' ἀλήθεια ὁ θεραπευμένος, ὁ βλέπων, εἶναι τό ἴδιο πρόσωπο μέ τόν πρὶν ζητιάνο τυφλό ἢ κάποιος πού τοῦ μοιάζει. Εἶναι φίλοι τῶν Φαρισαίων, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται ὡς ὑπερευσευειδῆτοι, ἀλλά στήν πραγματικότητα εἶναι ἐξαιρετικά ὑποκριτές. Μπροστά στή χαρά ἐνός ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀνακτήσει τήν ὄρασή του, μπροστά στό μέγα θαῦμα πού βλέπουν καί σημειώνουν μέ τά μάτια τους, γιά τί πράγμα ἐνδιαφέρονται; Ὅτι ἐκεῖνη ἡ μέρα ἦταν Σάββατο καί τό Σάββατο δέν μποροῦν νά κάνουν οὔτε θαῦματα. Πραγματικά τόσο χαμηλά εἶχε πέσει ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου! Αὐτοί εἶναι ἡ τέλεια εἰκόνα τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ, μέ μία διαφορά· ὅτι ὁ τυφλός ἦταν γεννημένος ἔτσι φυσικά, ἐκεῖνοι εἶναι γεννημένοι ἔτσι πνευ-

ματικά καί ζοῦν σέ ἕνα περιβάλλον ἀπόλυτης πνευματικῆς τύφλωσης.

Ρωτοῦν οἱ Φαρισαῖοι νά πληροφορηθοῦν τόν τρόπο τῆς θεραπείας καί τόν ἀμφισβητοῦν. Θέλουν νά ξέρουν ὄχι τήν ἱστορική πραγματικότητα καί τίς πτυχές της, ἀλλά τί ὁ θεραπευμένος σκέπτεται γιά τόν Ἰησοῦ ἢ καλύτερα γιά τόν πρωτουργό τοῦ θαύματος. Ἡ ἱστορία πού θέλουν νά καταλάβουν εἶναι καλά στοχευμένη. Ἐκεῖνοι δέν ἐνδιαφέρονται γιά τό θαῦμα. Προσποιοῦνται ὅτι θέλουν νά μάθουν κάτι, ἐνῶ στήν πραγματικότητα εἶναι ἄλλο πού ποθοῦν νά γνωρίσουν· νοιάζονται γιά τό στήσιμο κατηγορητηρίου, γιά νά μπορέσουν νά ὀλοκληρώσουν τό σχέδιό τους καί τή στρατηγική τους νά λιθοβολήσουν τόν Ἰησοῦ μέ νόμιμο τρόπο.

Αὐτή εἶναι ἀληθινή πανουργία. Εἶναι ἐκεῖνη ἡ ὑποκρισία τῆς ὁποίας οἱ ἴδιοι εἶναι πραγματικά ἀσυναγώνιστοι δάσκαλοι. Ὁ Ἰησοῦς δέν ἦταν ἀξιόπιστος, ἀκριβῶς γιατί θεράπευσε προσβάλλοντας, παραβιάζοντας καί βεβηλώνοντας τήν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου μέ μία ἐνέργεια ἰατρική, ἀπαγορευμένη, κατά τήν ἀποψή τους, ἐκεῖνη τήν ἡμέρα.

Ἐκεῖνοι εἶναι ἔμπειροι στή γνώση τοῦ νόμου τοῦ Κυρίου καί ξέρουν νά βρῖσκουν καί τεχνηέντως νά προβάλουν ὅ,τι εἶναι ἐνάντια στό νόμο, ἀκόμη καί στήν παραμικρή λεπτομέρεια, πού ἀπ' τούς ἀπλούς ἀνθρώπους θά περνοῦσε ἀπαράτηρητο. Ἐναφέρονται στά γεγονότα μέ τόν κώδικα στό χέρι, μέ ἕνα σύστημα ἀρχῶν καί κανόνων στό νοῦ τους, σκεπτόμενοι ὅτι ἐκπροσωποῦν τό Θεό καί τό Νόμο Του (ἡμεῖς τοῦ Μωυσέως ἐσμέν μαθηταί) καί γι' αὐτό δέν εἶναι σέ θέση νά χαροῦν μέ τόν θεραπευμένο. Στήν

πραγματικότητα ή εξιστόρηση δέν διηγείται μόνον μιά θαυμαστή θεραπεία, αλλά και τή σκόπιμη «προκλητική» διάθεση του Χριστού νά παραβιάσει δημοσίως τήν διάταξη περί του Σαββάτου ή τουλάχιστον τήν επίσημη έρμηνεία πού έδινε και νά τό πράξει μάλιστα έντός τής ίδιας τής πρωτεύουσας.

Προστίθενται οί γονείς του έκ γενετής τυφλού, φοβισμένοι, πού λένε και δέν λένε, τρομοκρατημένοι από τή θρησκευτική έξουσία. Δέν έχουν καμμία πρόθεση νά διακινδυνεύσουν κάτι, υπερασπιζόμενοι όχι τόν μεγάλο ευεργέτη τους, αλλά ούτε καν τόν θεραπευμένο γιό τους. Οί Ιουδαίοι είχαν τρομοκρατήσει τους πάντες, όρίζοντας πώς αν κάποιος αναγνώριζε τόν Ίησοϋ ως τόν Χριστό, θά ήταν απόβλητος από τή συναγωγή. Αυτή ήταν μιά πολύ βαρεία ποινή για έναν Ιουδαίο, πιστό τηρητή του νόμου των Πατέρων. Τό νά είσαι άποσυνάγωγος ίσοδυναμούσε με πραγματικό άφορισμό, ήταν σά νά μήν άποτελεί πλέον μέρος του λαού τής διαθήκης. Ίσως δέν είχαν άκούσει από τά χείλη του Χριστού τόν μακαρισμό των δεδιωγμένων ένεκεν του όνόματός Του.

Οί Φαρισαίοι με τή θεολογική τους γνώση και τήν έξουσία τους, δέν σκέπτονται νά συναντήσουν τόν Ίησοϋ για νά τόν ρωτήσουν, αλλά προκαταβολικά και έρήμην του διατυπώνουν τήν έναντίον του κρίση: «*ήμεεις οίδαμεν ότι ό άνθρωπος οϋτος άμαρτωλός έστιν*» (εδ. 24). Έξαντλούνται έτσι στη διαδικασία τής έρημοδικίας, κατά τήν όποία εκείνοι οί όποιοι κάνουν κρίση στό έργο του Θεού καταλήγουν με άποστροφή και με καταφρόνηση ότι τόσον ό Ίησοϋς, όσο και ό έκ γενετής τυφλός πού τώρα βλέ-

πει, είναι άμαρτωλοί. 'Ο Ίησοϋς είχε πει ήδη στους Φαρισαίους: «*ποιός από σās μπορεί νά με έλέγξει περί άμαρτίας*»;

Πραγματικά όμως ό τυφλός τώρα όχι μόνον βλέπει, αλλά παρατηρεί και διακρίνει στην πίστη ποιός είναι ό άπεσταλμένος του Θεού, ποιός τόν έσωσε. Είναι ξεχωριστό πώς ό ζητιάνος κάνει συνετή και φωτισμένη όμολογία έντιμότητας και ειλικρινείας, με τήν έκφραση: «*Εί άμαρτωλός έστιν οϋκ οίδα· έν οίδα, ότι τυφλός ών άρτι βλέπω*» (εδ. 25). Από τή μιά πλευρά πράγματι δέν θέλει νά βυθιστεί σε μιά πραγματικότητα τόσο άνησυχητικά προφανή, πού τόν άφορά προσωπικά, από τήν άλλη όμως προτιμά νά μήν άνακατευτεί με τή γνώμη πού οί άρχές έχουν για τόν Ίησοϋ. Τώρα πού είναι θεραπευμένος δέν θέλει νά διακινδυνεύσει μιά νέα περιθωριοποίηση.

Όστόσο κάθε φορά πού του άπευθύνεται μιά έρώτηση, εκείνος εκφράζεται με μιά αύξητική άντιληπτική πρόοδο για τόν Ίησοϋ: «*άνθρωπος*» (εδ. 11), «*προφήτης έστίν*» (εδ. 17), «*άπεσταλμένος του Θεού*» (εδ. 33), για νά φθάσει στόν τελικό θαυμασμό «*Πιστεύω, Κύριε*» (εδ. 38). Άνακαλύπτει σταδιακά τήν ιδιότητα του Ίησοϋ. Η δική του είναι μιά πραγματική πορεία πίστεως, πού πηγάζει από τήν παραδοχή του Κυρίου Ίησοϋ.

Έντούτοις οί Ιουδαίοι επιμένουν (κι έδω πρέπει νά δοϋμε κυρίως τίς άρχές) έλπίζοντας νά πιάσουν τόν θεραπευμένο σε άνοιχτή άντιπαράθεση, για νά τόν ώθήσουν νά όμολογήσει διαφορετικά τή δυναμική των γεγονότων. Σέ αυτό τό σημείο ό ζητιάνος άνταπαντά με ένα ευφυολόγημα: «*μή και ύμεεις θέλετε*

αὐτοῦ μαθηταί γενέσθαι;» (ἐδ. 27). Μέ-
ἄλλα λόγια ἐρμηνεύει εἰρωνικά τό ὑπερ-
βολικό ἐνδιαφέρον γιά τήν περίπτωσή
του, ὄχι σάν μία φανέρωση τοῦ μίσους
πού οἱ Φαρισαῖοι ἔτρεφαν ἐναντίον τοῦ
Χριστοῦ, ἀλλά ἀντιθέτως σάν μιᾶ ἀβέ-
βαιη, ἴσως καί ἀσυνείδητη «ἐπιθυμία»
(ἀναμιγνυόμενη μέ φθόνο καί ζήλεια) νά
μπορέσουν νά γίνουν μαθητές του. Ἡ
κατακλῆῖδα δείχνει ὅτι ὅσοι ἔκριναν,
κρίθηκαν ἀπό τόν Ἰησοῦ καί ἐκεῖνοι πού
νόμιζαν πώς ἔβλεπαν ἀπεδείχθησαν τυ-
φλοί, καί ἐκεῖνοι πού ἔδειχναν τούς
ἄλλους ὡς ἀμαρτωλούς φάνηκαν θύματα
μιᾶς ἀμαρτωλῆς ἢ κολασμένης τύφλωσης
μέ καρδιές σκληρές καί πετρωμένες. «Ὁ
Ἰησοῦς τούς εἶπε: Ἐάν ἦσασταν τυφλοί, δέ
θά εἶχατε ἀμαρτία. Τώρα ὅμως λέτε:
Ἐμεῖς βλέπουμε! Γι' αὐτό, λοιπόν, ἡ
ἀμαρτία σας παραμένει» (ἐδ. 41).

Γιά τήν ἔξοδο ἀπό τήν ἀμαρτία ὑπάρ-
χει μιᾶ ἀπαραίτητη προϋπόθεση: νά ἀνα-
γνωρίσεις τήν πιθανότητα ὅτι βρισκεσαι
στήν ἀμαρτία. Σέ τί συνίσταται ἡ ἀμαρ-
τία (στόν ἐνικό), σάν ρίζα τῶν ἀμαρτιῶν;
Ἡ ἀμαρτία εἶναι ἡ ἐπιβαλλόμενη ἀλαζο-
νεῖα ὅτι κατέχουμε τήν ἀλήθεια. Ἀμαρ-
τία δέν εἶναι οὔτε κᾶν ἡ ἄρνηση τοῦ Ἰη-
σοῦ, ὅσο ἡ ὑπεροψία ὅτι βλέπουμε (νῦν
δέ λέγετε ὅτι βλέπομεν), πού εἶναι καί ἡ
αἰτία τῆς ἄρνησής του. Ὅταν εἴμαστε
κρατούμενοι αὐτῆς τῆς ψευδοῦς ἀσφά-
λειας, δέν συγκινούμεθα ἀπό τίποτα,
οὔτε καί ἀπό χειροπιαστές ἀποδείξεις
τῶν γεγονότων. «Ἐάν δέν εἶχα κάνει ἀνά-
μεσά τους τά ἔργα, τά ὅποια κανένας
ἄλλος δέν ἔχει κάνει, δέ θά τούς καταλο-
γίζοταν ἀμαρτία. Τώρα ὅμως καί ἔχουν
δεῖ καί ἔχουν μισήσει κι ἐμένα καί τόν
Πατέρα μου» (Ἰωάν. 15, 24).

Στή σταδιακή προσέγγιση τοῦ τυφλοῦ

στό φῶς, ἀντιζυγίζει ἡ προοδευτική τύ-
φλωση τῶν Φαρισαίων: ὁ τυφλός δηλώ-
νει τρεῖς φορές πώς δέν γνωρίζει: «εἶπον
οὖν αὐτῶ· Ποῦ ἐστὶν ἐκεῖνος; λέγει· Οὐκ
οἶδα» (ἐδ. 12)· «εἰ ἀμαρτωλός ἐστὶν οὐκ
οἶδα» (ἐδ. 25)· «καί τίς ἐστι, Κύριε, ἵνα
πιστεύσω εἰς αὐτόν»; (ἐδ. 36). Τρεῖς
φορές οἱ Φαρισαῖοι δηλώνουν ὅτι γνωρί-
ζουν. «Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι πα-
ρά τοῦ Θεοῦ» (ἐδ. 16)· «ἡμεῖς οἶδαμεν
ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἀμαρτωλός ἐστὶν»
(ἐδ. 24)· «ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωυσεῖ λε-
λάληκεν ὁ Θεός» (ἐδ. 29).

Εἶναι εὐκολο νά εἴμαστε φιλόθρησκοι
καί πιστοί χωρὶς ἀρετή. Ἡ καλύτερα,
ἔχοντες τήν ἐπιθυμία νά εἴμαστε πιστευ-
τοί καταλήγουμε νά μὴν εἴμαστε πιστοί.
Γραφειοκράτες στίς διατάξεις, στούς
νόμους καί τούς κανόνες, μά ἀναλφάβη-
τοι στήν καρδιά. Ἐνδιαφερόμαστε τάχα
γιά τή ὑγιᾶ διδασκαλία καί ὄχι γιά τά
πρόσωπα. Κι ἔτσι φτάνουμε νά θέτουμε
τό Θεό ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου, πού
εἶναι τό χειρότερο πού μπορεῖ νά συμβεῖ
στήν πίστη. Ἐάν ἀναρωτηθοῦμε: ποιός
εἶναι τυφλός καί ποιός βλέπει; Μένει
τυφλός, ὅποιος σκληραίνει τήν καρδιά
του μπροστά στό Χριστό. Βλέπει, ἐκεῖ-
νος πού διακρίνει τήν τυφλότητά του καί
ἀνοίγεται στήν θεραπευτική ἐνέργεια
τοῦ Κυρίου.

Ἡ πίστη εἶναι ἓνα χέρι ἀπλωμένο πού
ἐπαιτεῖ φῶς, ἀκριβῶς σάν ἐκεῖνο τοῦ
τυφλοῦ. Εἶναι ἀνάγκη νά μάθουμε νά
ἀπλώνουμε τό χέρι, νά ζοῦμε σάν θερα-
πευμένοι τυφλοί, πού ξέρουν νά ἐκτι-
μοῦν τή φρεσκάδα τῶν χρωμάτων καί
πού ἀντιλαμβάνονται ὅλα αὐτά ὄχι ὡς
κτῆση ἐγγυημένη ἀλλ' ὡς ἐχέγγυο καί
παρακαταθήκη, ἀπό τό ὅποιο ἀρχίζει
καί πάλι μιᾶ νέα πορεία.

Πρόκληση ζωής σέ σκηνικό θεάτρου

π. Βασιλείου Χριστοδούλου,
ἐφημ. Ἱ.Ν. Μεταμορφώσεως Σωτῆρος Καλλιθέας

Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ τοῦ Χριστοῦ συνιστᾷ πρόταση ἐλπίδας, πρόκληση ζωῆς ἐρωτικῆς, δέν ἀποτελεῖ ἀπλῶς καί μόνο μεμονωμένο περιστατικό στή ζωή ενός ἱστορικοῦ προσώπου, τό ὁποῖο κάθε χρόνο ἀναπαρίσταται θεατρικά. Εἶναι γεγονός πού μετέχεται, μέ ὑπαρκτικές ἀλλοιώσεις στίς ζωές τῶν ἀνθρώπων πού θά τολμήσουν νά ἀπαντήσουν στήν πρόκληση. Γι' αὐτό καί ἡ Ἐκκλησία μας γιορτάζει τό γεγονός μυστηριακά καί ὄχι σκηνοθετικά. Δέν τό τιμᾷ μέ συνέδρια, διαλέξεις, καί συμπόσια ἐπιστημονικά. Δέν ὀδηγεῖται σέ περισπασμό ὀργανωτικό, σέ ἐκδαπάνηση συναισθηματική ἀλλά καλεῖ τοὺς ἀνθρώπους πίσω ἀπ' τά σημαίνοντα στά σημαινόμενα. Μέ ὄχημα τόν λόγο, τήν μουσική, τήν λιτότητα τῆς ἔκφρασης μυσταγωγεῖ στά ἄρρητα, ἀπόπλους στό χῶρο τῆς Ἀλήθειας, τῆς ἐμπειρικῆς ἀμεσότητας τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Τελεῖ τήν Θεία Λειτουργία...

Γιά νά μπορέσει τώρα ὁ ἄνθρωπος νά μετάσχει στό Μυστήριο τῆς Ἀναστάσεως δέν ἀρκεῖ ἀπλῶς καί μόνο νά κουβαλήσει τό σῶμα του ἐκεῖνο τό ἀνοιξιᾶτικο βράδυ στό ναό ὑπομένοντας τήν δίωρη μεταμεσονύκτια ταλαιπωρία, ἤ ἀκόμα καί νά κοινωνήσει τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, ἀλλά πρέπει νά ἔχει ἐκγυμναστεῖ σέ διεισδυτική ἐμπειρία. Νά

ἀρνεῖται τήν παραμονή του στόν τρόπο τῆς ἔκφρασης (δηλαδή τοῦ τελετουργικοῦ, τῆς ὑμνωδίας, τῆς μουσικῆς) καί νά εἰσχωρεῖ μέ μιά βαθιά τομή στό χῶρο τοῦ μυστηρίου. Νά ἔχει ἤδη καταλάβει ὅτι ὁ τρόπος τῆς τελετουργίας, ὅλος αὐτός ὁ ὑπέροχος ὑλικός κόσμος τῶν κινήσεων, τοῦ λόγου, τῆς ἀμφίσεσης, τῆς μουσικῆς καί ζωγραφικῆς, τῆς θεολογίας καί ἀρχιτεκτονικῆς δέν εἶναι αὐτοσκοπός, δέν εἶναι τό ζητούμενο. Εἶναι ἔκφραστικά μέσα τοῦ πανηγυριοῦ τῆς καρδιᾶς πάμπολλων ἀνθρώπων, πού ἔζησαν στό Μυστήριο καί ἀγάπησαν τόν Χριστό πρὶν ἀπό ἐμᾶς καί μᾶς τό παρέδωσαν σάν ἐν δυνάμει θύρες στόν χῶρο καί τόν τρόπο τοῦ Θεοῦ. Δική μας εὐθύνη νά ξεκλειδώσουμε τίς θύρες αὐτές καί νά ξανοιχτοῦμε στό Μυστήριο, στήν παρουσία τοῦ Θεοῦ.

Γιά τόν σκοπό αὐτό ὑπάρχει ἡ περίοδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, κυρίως καί ἐξόχως ὅμως ἡ περίοδος τῆς Μ. Ἑβδομάδος. Γιά νά μπορέσει ἡ Ἐκκλησία, μέσα ἀπ' τήν ὑμνολογία, τό τελετουργικό, τόν διάκοσμο, ὄχι νά διεγείρει τό συναισθημα καθηλώνοντας τόν ἄνθρωπο σέ ἕναν ἰσόβιο ἐγκλεισμό στόν χῶρο τῶν μέσων, τῆς ἐπιφανείας, τοῦ προφανοῦς, (γι' αὐτό ἄλλωστε καί ὅλα αὐτά εἶναι λιτά, σεμνά, ἀκροθιγῆ, γιά νά μὴν ἐμποδίζουν τήν διείσδυση, νά μὴν ἐξαντλοῦν τό

νόημα, νά μήν όριοθετοῦν τό τέρμα) ἀλλά νά προκαλέσει τίς ἐσωτερικές αἰσθήσεις σέ πείνα καί ἀναζήτηση τοῦ οὐσιώδους, τῆς μετοχῆς καί ὄχι τῆς παρακολούθησης, τοῦ συντριμμοῦ καί ὄχι τῆς ἱκανοποίησης, ὥστε φθάνοντας στήν Ἐνάσταση νά εἶσαι ἐν «ἐτέρα καρδίᾳ».

Τίποτα ἀπ' ὅλα αὐτά ὅμως δέν φαίνεται νά λειτουργεῖ τά τελευταῖα χρόνια. Ἡ περίοδος τῆς Μ. Ἑβδομάδος, κυρίως καί ἐξόχως, ἔχει μεταβληθεῖ σέ λαμπρό πεδίο θεατρικῆς ὑποκριτικῆς. Ἡ λιτή εἰκόνα τοῦ Νυμφίου καί τῆς Σταύρωσης, τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καί τῆς Ἀποκαθήλωσης, πού σέ ἔπαιρναν ἀπ' τό χεράκι καί σέ διαβίβαζαν στό πρωτότυπο, ἔχουν ἀντικατασταθεῖ μέ ὑπερμεγέθεις Νυμφίους σέ φιγούρα ἀνθρώπινου κορμιοῦ, μέ γιγαντόσωμους ἐσταυρωμένους πάνω σέ πελώριους σταυρούς, καί μέ μία θεατρinίστικη ἀναπαράσταση τῆς Ἀποκαθήλωσης καί τῆς Σταύρωσης.

Σέ πολλούς ἀπό ἐμᾶς τούς ἱερεῖς τίθεται τό ἐναγώνιο ἐρώτημα, μήπως θά ἦταν συγκινητικότερο νά βγάζαμε ξεχωριστά τό σῶμα ἀπ' τόν σταυρό καί νά τό καρφώναμε μπροστά στό φιλοθέαμον πιστό κοινό, ἀφοῦ ἄλλωστε κάτι ἀνάλογο ἔχουμε ἤδη κάνει μέ τήν Ἀποκαθήλωση. Ἡ ἀρχαία λειτουργική πράξη τῆς λιτάνευσης τῆς εἰκόνας, ἥ καί τῆς ἐπιναφορᾶς της πάλι στό Ἱερό Βῆμα, ἀντικαταστάθηκε ἀπό τά τραγελαφικά συμβαίνοντα ἀκόμα καί στόν χῶρο τῶν μοναστικῶν κοινοτήτων (ὅπου ἐκεῖ θά περιμένε κανεῖς τήν ἀρχοντιά τοῦ λιτοῦ, τήν ἀνάδειξη τῆς παράδοσης, τήν ἀποφυγή τοῦ ἐντυπωσιασμοῦ), νά ἐξέρχεται ὅλη ἡ ἀδελφότητα μέ τήν συνοδεία τοῦ ἐφημερίου ἱερομονάχου καί ἑκατοντάδων πιστῶν στά γύρω ὄρη καί τούς λο-

φίσκους, ὅπου ἔχει στηθεῖ ἓνα ἐπιδαύρειο σκηνικό σταύρωσης, καί νά ἀποκαθλώνεται τό σῶμα ἀπό τόν σταυρό μέ τρόπο πού θά ζήλευε καί ἡ καλύτερη τραγωδός. Τουλάχιστον στίς ἐνορίες ἔχουμε περιοριστεῖ στόν χῶρο τοῦ ναοῦ...

Ἡ σεμνή περιφορά κατ' ἀρχήν τοῦ εὐαγγελίου (ἀφοῦ ὁ κεντημένος ἐπιτάφιος ἐμφανίζεται πολύ μεταγενέστερα) ἀντικαταστάθηκε ἀπό κεντημένη τήν σκηνή τῆς ταφῆς, σέ πολλούς ναούς ἔχουμε περάσει καί σέ ξύλινο, ἀγιογραφημένο σῶμα καί ὄλο αὐτό τό στεγάζουμε σέ τεραστίου μεγέθους ξυλόγλυπτα κιβώρια, μέ ἀγωνιώδη τόν ἀνταγωνισμό τοῦ στολισμοῦ μεταξύ τῶν ἐνοριῶν, πού πλέον τόν ἀναλαμβάνουν οἱ ἐπαγγελματίες τοῦ εἴδους.

Δέν θά ξεχάσω ποτέ τήν ἐπισήμανση καθηγητοῦ τῆς Λειτουργικῆς, ὅτι εἶχε συναντήσῃ σέ Ὁρθόδοξο Ναό τοῦ ἐξωτερικοῦ κατά τήν στιγμή τῆς Ἀποκαθήλωσης τήν πρωτοτυπία τό σῶμα τοῦ Ἐσταυρωμένου νά ἔχει πτυσσόμενα χέρια, ὥστε νά γίνεται εὐκολότερη ἡ ἐντύλιξη του στή σινδόνα.

Τό πόσο ἀναντίστοιχα εἶναι ὅλα αὐτά καί ἄλλα πολλά μέ τήν λειτουργική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας δέν εἶναι ὁ σκοπός μου νά ἀναφέρω, ἄλλωστε ἔχουν ἐπισημανθεῖ ἐδῶ καί χρόνια ἀπό εἰδικότερους ἐμοῦ, αὐτό πού μέ στεναχωρεῖ εἶναι ὅτι ἔχουν πάψει πλέον νά ἐνοχλοῦν ἀκόμα καί αὐτό τό καθαρά αἰσθητικό μας κριτήριο. Ἐκεῖνο ὅμως πού μέ φοβίζει εἶναι ὅτι, μέ τήν μετατροπή τοῦ λιτοῦ σέ πομπῶδες, τοῦ σεμνοῦ σέ προκλητικῶ, τοῦ μυστηριακοῦ σέ θεατρικῶ, ἀναδεικνύεται ἡ ἀπομάκρυνσή μας ἀπό τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ὅταν γι-

γαντώνονται τά μέσα, ἔχει ὑποχωρήσει ἡ οὐσία. Ὄταν θεατρinizεται τό τελετουργικό, ἔχει ἀπωλεσθεῖ τό Μυστήριο. Φερόμαστε σάν χρεωκοπημένοι νεόπλουτοι, πού ἔχοντας χάσει τό ἔρεισμά τους στόν πλοῦτο, περιφέρονται μέ φανταχτερά, πανάκριβα κουστούμια καλύπτοντας μέ τήν ἐπιφάνεια τῆς χλιδῆς τήν οὐσία τῆς φτώχειας. Τό ἀκόμα πιό θλιβερό εἶναι νά μήν καταλαβαίνουμε ὅτι συντηρώντας μιά γραφική συναισθηματικότητα, ἀκρωτηριάζουμε τίς καρδιακές δυνατότητες τῶν ἀνθρώπων γιά ἐμβάθυνση στό Μυστήριο, καθηλώνοντάς τους σέ μιά νηπιώδη θέαση.

Πῶς εἶναι δυνατόν λοιπόν φτάνοντας στό ἀναστάσιμο βράδυ μ' αὐτές τίς προϋποθέσεις νά μετάσχεις στό Μυστήριο; Θά ἀρκεστεῖς σ' αὐτό πού ἔμαθες νά «ἀπολαμβάνεις», στήν φαντασμαγορία τοῦ θεάματος. Γι' αὐτό καί μετά τόν βαρελοτοσοματᾶ θά ἀποχωρήσεις, διότι τίποτα ἐνδιαφέρον δέν συνεχίζει. Ἀκό-

μα ὁμως καί νά μείνεις, δέν μπορείς νά ἀκολουθήσεις τήν μυστηριακή πορεία τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τήν ἐκρηκτική ψαλμωδία τῶν ἀναστασίμων τροπαρίων στήν ἐξόχως λιτή, ἀπλή καί «συνηθισμένη» παράστασή της ἐνώπιον τοῦ Ἄρτου. Ἐκεῖ θά χρειαστεῖ νά γίνεις πολύ λεπτός, σχεδόν λιπόσαρκα αἰσθητηριακός γιά νά εἰσχωρήσεις. Εὐλόγα τότε ἀναδύεται τό ἄγχος, ἡ ἀνυπομονησία, ἡ βιασύνη.

«Δυστυχῶς, ἡ ἀνθρωπότητα παράγει πολύ αἴσθημα καί ὀλίγο πνεῦμα» εἶχε μαρτυρήσει ὁ μέγας Ἐλύτης, διαπιστώνοντας στή συνέχεια: *«πνεῦμα πού, γιά νά τό εἰσδεχθεῖς, πρέπει νά κάνεις ἄλλα πάνω ἀπ' τήν συγκίνηση. Καί νά ἔχεις τήν ψυχή σου στά δάκτυλα, στά μάτια, στά ρουθούνια, στά χεῖλη. Ἀπό κεῖ μιλάει ὁ κόσμος [...] πιό καλά θάλλουν τά λουλούδια στόν Ἐπιτάφιο. Μυρίζει ἔρωτα ἡ ἐκκλησία. Ἡ ζωὴ μένει καί δέν τελειώνει. Ἐδῶ».*

Οί πρώτες στιγμές

Πρωτ. Κωνσταντίνου Καλλιανού,
Έφημ. Ἱ. Ν. Ἁγίου Παντελεήμονος Σκοπέλου, Ἱ. Μ. Χαλκίδος

ΑΥΤΟ πού ἀπομένει ὡς κέρδος στήν καρδιά τοῦ κάθε συνειδητοῦ ἱερέα τή βραδυά τῆς Ἀνάστασης, εἶναι ἐκεῖνες οἱ πρώτες στιγμές, ἀμέσως μετά τόν ἀσπασμό τῆς Ἀνάστασης καί τήν μεταξύ τῶν πιστῶν εὐχή: «Χριστός Ἀνέστη, ἀληθῶς Ἀνέστη!». Γιατί ἐκεῖνες τίς στιγμές, ἐπειδή γιά μικρά χρονικά διαστήματα πρόκειται, νοιώθεις τόν παλμό τῆς αἰσιοδοξίας τῶν ὄσων συναΐζονται ν' ἀκούσουν τόν καλό τό λόγο· λόγο αἰσιοδοξίας, πού ἐξατμίζει, ἔστω γιά λίγο, τά νέφη τῶν συμφορῶν καί ἀνατέλει στίς ψυχές ἕνα φῶς: φῶς πού λές ὅτι ξέφυγε ἀπό τήν ἀναμμένη λαμπάδα τους καί εἰσχωρεῖ στά μύχια τοῦ εἶναι, φωτίζοντας σκοτεινές κι ἀραχνιασμένες γωνιές τῆς ψυχῆς.

Κάθε χρόνο, πάλι ξέρει ὁ παπᾶς, ὅτι ἀπ' αὐτούς πού συνάχτηκαν γιά νά γευτοῦν τήν Ἀναστάσιμη Χαρά, λίγοι ὕστερα θ' ἀπομείνουν γιά τή Λειτουργία, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι, καθώς γίνεται ὅλα τά χρόνια, θ' ἀναχωρήσουν γιά τά σπίτια τους, ὅπου τούς ἀναμένει ἡ ὕλική τράπεζα...

Ὅσῳ ἐκεῖνο πού ἱκανοποιεῖ τόν ἱερέα αὐτές τίς, ὄντως, κορυφαίες στιγμές εἶναι ἐκείνη ἡ βραχεῖα, ἡ ὀλιγόλεπτη παρουσία τῶν πιστῶν καί «πιστῶν» -στ' ἀλήθεια, ποιοί εἶναι οἱ ἀληθινοί; - σ' αὐτό τό ἐξάισιο πανηγύρι, ὅπου πραγματικά εἰσοδεύει ὁ καθένας τους, κι ὁ ἴδιος μαζί, σ' ἕνα κόσμο

διαφορετικό, στόν ὁποῖο κυριαρχεῖ τό στοιχεῖο τῆς χαρᾶς καί τῆς ἐλπίδας. Ἀπό τή θέση πού βρίσκεται, μάλιστα, μπορεῖ νά διακρίνει σ' ὅλα ἐκεῖνα τά πρόσωπα τῶν ἐνοριτῶν καί ὄχι μόνο, πού προσέρχονται ν' ἀσπαστοῦν τήν Ἀνάσταση, τό Εὐαγγέλιο καί τό Σταυρό, μίαν εὐφρόσυνο ἀλλοίωση, τήν ὁποία μαζί μέ τό ἅγιο Φῶς κομίζουν καί στό σπίτι τους. Ἀλλοίωση πού δέν ἔχει μεγάλη διάρκεια, παρά μονάχα λίγες στιγμές, ἐκεῖνες τίς στιγμές πού μαζεμένοι στήν πλατεία, κάτω ἀπό τόν ἕναστρο καί μυρωμένο ἀνοιξιάτικο οὐρανό, εὐχονται...

Εὐχονται ὁ καθένας τους νά εἶναι γεροί, ὥστε νά κατορθώσουν νά ξαναζήσουν αὐτές τίς πρώτες, τίς χλωρές στιγμές τῆς ἀνείπωτης χαρᾶς, νά ταμιεύσουν στήν καρδιά τους τήν ἐλπίδα πού κάθε χρόνο ἀναγεννᾶται, γιατί τήν συνθλίβουν οἱ μολόπετρες τῆς καθημερινότητος, οἱ παντοῖου εἴδους ἀνάγκες, μά, πρό πάντων ἡ δαιμονική φιλοπρωτία, πού χωρίζει τούς ἀνθρώπους, τούς ἴδιους ἀνθρώπους πού μαζεύει ὁ ἀναστημένος Χριστός στό πανηγύρι Του, στό τερπνό τό Πάσχα. Τούς μαζεύει καί τούς φιλεύει μιά λέξη μέ ἐκρηκτικό ὄνομα, πού δέν παύει νά εἶναι τό ζητούμενο ὄλων μας. Κι ἡ λέξη αὐτή εἶναι τό «Εἰρήνη ὑμῖν» (Ἰω. 20, 20-21). Πόσοι, στ' ἀλήθεια, τό καταλαβαίνουμε καί, περισσότερο, πόσοι τό βιώνουμε οὐσιαστικά;

Ἐπιμέλεια: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη

Ἄγαπητέ
κ. Κατσιάρα,*

Ἐλαβα τὴν Παρασκευή τὸν τόμο –καὶ ὄχι τὸ τεῦχος– τῆς Θεολογίας τὸν ἀφιερωμένο στὸν Παπαδιαμάντη.

Κατὰ ἓναν ἀνεξήγητο τρόπο εἶχα τὴν ἐντελῶς παράλογη ἰδέα ὅτι θὰ ἦταν ἓνα σχολαστικό, ἀνιαρό καὶ τυπογραφικά ἀκαλαίσθητο ἀφιέρωμα. Διαφεύστηκα ἀπολύτως καὶ χαίρομαι πού τὸ σχολαστικότερο κείμενο δέν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ δικό μου. Ἡ γνώμη μου εἶναι πὼς πρόκειται γιὰ τὸ καλύτερο περιοδικό ἀφιέρωμα στὸν Παπαδιαμάντη κατὰ τὸ 2011 καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ὅλης τῆς παπαδιαμαντικῆς βιβλιογραφίας. Εἶναι φανερό –καὶ μοῦ δίνει αἴσθημα μεγάλης

ἀνακούφισης καὶ ἀγαλλίασης– ὅτι οἱ θεολόγοι προάγουσι τοὺς φιλόλογους, τοὺς κριτικούς, τοὺς ψυχαναλυτές, τοὺς μαρξιστές καὶ λοιπούς στὴν ἐρμηνεία τοῦ Παπαδιαμάντη, ἐξαγοράζοντας ἔτσι τίς ἀστοχίες ὄχι μόνον αὐτῶν πού ἀπαρίθμησα, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκείων τους Δημ. Μπαλάνου, τοῦ μακαριστοῦ π. Θ. Διονυσιάτη καὶ εἴ τινος ἄλλου.

Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ ὡς ἀναγνώστης τοῦ Παπαδιαμάντη πού πλουτίσατε οὐσιωδῶς τὴν παπαδιαμαντικὴ βιβλιογραφία καὶ θὰ ἤθελα νὰ μοιραστῶ μέ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερους ἀναγνώστες σας Ἐφημερίους τῆ χαρὰ μου.

Μέ πολλοὺς χαιρετισμούς
Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος

Τὰ αἴτια
τῆς οικονομικῆς κρίσης

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Θὰ ἤθελα νὰ μοιραστῶ μέ τοὺς ἀναγνώστες σας τίς ἀπόψεις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτη Διοκλείας κ. Καλλίστου Ware, γιὰ τὴν κρίση. Λέγη λοιπόν ὅτι.:

«Εἶναι ἡ πρώτη φορά πού ἐπισκέπτομαι τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τότε πού ἡ οικονομικὴ κρίση ἔλαβε τίς σοβαρές διαστάσεις πού ἔχει σήμερα. Βέβαια ἡ οικονομικὴ κρίση δέν ἀποτελεῖ μόνον ἐλληνικό φαινόμενο. Ἐπίσης ἔχουμε πολλὰ προβλήματα στὴ Βρετανία καὶ ἴσως ὑπάρχει μία γενικὴ κρίση σέ ὅλες τίς καπιταλιστικὲς χῶρες.

Δέν εἶμαι οικονομολόγος καὶ δέν μπορῶ νὰ ἐκφέρω ἄποψη γιὰ τοὺς οικονομικούς λόγους, ἀλλὰ σέ ὅποιαδήποτε κρίση αὐτοῦ τοῦ εἴδους πρέπει νὰ κοιτᾶμε πέρα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια καὶ πέρα ἀπὸ τοὺς τεχνικούς λόγους καὶ πρέπει νὰ προσπαθήσουμε νὰ διακρίνουμε τὰ πνευματικὰ αἴτια.

Τὸ καπιταλιστικό σύστημα διανύει μία κρίση στίς λεγόμενες ἀναπτυγμένες χῶρες, οἱ ἄνθρωποι στεροῦνται τίς βασικές τους ἀνάγκες καὶ ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα γνωρίζω ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού πεινοῦν, πού βρῖσκονται στὰ ὅρια τῆς ἀπελπισίας, πού δέν ἔχουν τίποτα νὰ φᾶνε. Τώρα γιὰτι συμβαίνει αὐτό σέ χῶρες πού θεωροῦνταν ὡς ἀναπτυγμένες ὑπάρχει ἓνας βαθύτερος

λόγος. Ἀρχικά τό πρόβλημα, σύμφωνα μέ τή δική μου ἄποψη, ξεκινάει ἀπό τό γεγονός ὅτι δέν κάνουμε διάκριση στό τί θέλω καί στό τί χρειάζομαι. Θέλω πολλά πράγματα, ἀλλά τά χρειάζομαι ὅλα;

Ἡ ἀξίωση στήν κοινωνία στή Δύση ἦταν ὅτι πρέπει νά ἔχουμε μία συνεχῆ αὐξητική πορεία ὅσον ἀφορᾷ στήν οικονομική μας εὐημερία. Ὅτι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νά ἔχουν ὅλο καί περισσότερα ὑλικά ἀγαθά. Ἴσως θά πρέπει νά ἀλλάξουμε τρόπο σκέψης. Ὑπάρχουν τόσα πράγματα πού προσδοκοῦμε νά ἔχουμε καί τά ἀπαιτοῦμε, τά ὁποῖα ὅμως δέν χρειάζομαστε πραγματικά. Ἐτσι τό πρῶτο πράγμα πού πρέπει νά ξεκαθαρίσουμε εἶναι τό τί θέλω καί τό τί χρειάζομαι. Οἱ ἄνθρωποι ὅπως-δήποτε χρειάζονται φαγητό, ρουχισμό, μία κατοικία. Χρειάζονται ἐπίσης περισσότερα ἀπό αὐτά, πού θά τοῦς δώσουν ἐλπίδα καί χαρά στήν καθημερινή τους ζωή. Ἀλλά δέν μπορούμε νά συνεχίσουμε πιστεύοντας ὅτι χρόνο μέ τό χρόνο πρέπει συνεχῶς νά ἀποκτοῦμε περισσότερα ὑλικά ἀγαθά. Πρέπει νά μάθουμε νά λέμε ἀρκετά, ὡς ἐδῶ, δέν χρειάζομαι ὅλα αὐτά τά ἐπιπλέον πράγματα. Μπορῶ νά ζήσω καί χωρίς αὐτά. Τά ἀποθέματα τοῦ κόσμου δέν εἶναι ἀνεξάντλητα. Τό πρόβλημα εἶναι ὅτι εἶναι ἄνισα κατανεμημένα. Πολλοί ἄνθρωποι ἔχουν πολυτέλειες, πού δέν χρειάζονται πραγματικά καί αὐτό σημαίνει ὅτι κάποιος ἄλλος πεινᾷνε. Ὅποτε ἄς κάνουμε αὐτόν τόν διαχωρισμό. Πρέπει νά σταματήσουμε νά λέμε ἐπιθυμῶ νά ἔχω περισσότερα καί νά λέμε ἔχω ἀρκετά.

Καί χρειάζομαστε, νομίζω, νά μοιραζόμαστε πολύ περισσότερο, ὄχι μόνο στό ἐσωτερικό κάθε χώρας ἀλλά καί μεταξύ ἄλλων χωρῶν. Στή Βρετανία βέβαια ὁ διαχωρισμός μεταξύ πλουσίων καί φτωχῶν

γίνεται ὅλο καί μεγαλύτερος. Κάτι γίνεται πολύ λανθασμένα στήν κοινωνία μας, ἄν ὅλο καί περισσότερα ἀγαθά καί προνόμια συσσωρεύονται στά χέρια ὅλο καί λιγότερων ἀνθρώπων.

Ἐτσι, λοιπόν, χωρίς νά θέλω νά φανῶ πολύ θεολογικός πρέπει νά πῶ ὅτι αὐτό πού ἀπαιτεῖται εἶναι μετάνοια, μέ τήν κυριολεκτική ἔννοια τῆς λέξης, πού σημαίνει ἀλλαγὴ τοῦ νοῦ. Χρειάζομαστε ἕνα καινούριο τρόπο ἀντίληψης τοῦ ἑαυτοῦ μας καί τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἕναν καινούριο τρόπο ἀντίληψης τῆς κοινωνίας μας. Χρειάζομαστε ἕνα εἶδος κοινωνικῆς μετάνοιας, τό ὁποῖο θά σημαίνει ταυτόχρονα γιά καθένα ἀπό ἐμᾶς προσωπική μετάνοια. Μία οικολογική μετάνοια, καθὼς μία πλευρά τῆς σημερινῆς κρίσης ἀποτελεῖ καί τό γεγονός ὅτι δέν ἔχουμε πλέον μία ἀρμονική σχέση μέ τό περιβάλλον γύρω μας. Πρέπει νά κάνουμε μία καινούρια ἀρχή καί νά σκεφτοῦμε ξανά. Ὁ Κύριός μας, εἶπε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέν θά ζήσει μόνο μέ τό ψωμί. Ἀλλά ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεί νά ζήσει χωρίς ψωμί. Ὁ Ρῶσος φιλόσοφος Νικόλαος Μπερντιάγεφ εἶπε ὅτι τό ψωμί γιά τόν ἑαυτό μου εἶναι μία ὑλική ἐπιδίωξη, τό ψωμί γιά τόν πλησίον μου εἶναι μία πνευματική ἐπιδίωξη.

Συνεπῶς αὐτό εἶναι τό πνεῦμα μέσα ἀπό τό ὁποῖο θέλω νά βλέπω τήν κρίση. Πρέπει νά ἀναλογιζόμαστε τήν εὐθύνη μας ἀπέναντι σ' αὐτούς πού ἔχουν ἀνάγκη, πού δέν ἔχουν ἀρκετό ψωμί γιά νά φᾶνε, πού πεινᾷνε. Καί πρέπει νά ἀλλάξουμε τή δική μας νοοτροπία καί νά ξεκινήσουμε ξανά διαχωρίζοντας τίς ἐπιθυμίες μας ἀπό τίς ἀνάγκες μας».

Γιά τήν ἀπομαγνητοφώνηση
π. Κωνσταντῖνος Ἴ. Κώστας
παπαδάσκαλος

Πρωτ. Γεώργιος Βαμβακίδης,
Γενικός Αρχιερατικός Επίτροπος
Ι. Μ. Ζιχνών και Νευροκοπίου,
Εκπρόσωπος Τύπου Ι.Σ.Κ.Ε.

ΕΝ ΣΥΝΕΧΕΙΑ τῶν προηγουμένων τευχῶν τοῦ Ἐφημερίου καί μέ τά νέα δεδομένα τοῦ Ἐνιαίου Μισθολογίου ν. 4024/2011, πού ἰσχύει καί γιά τούς Ὁρθοδόξους Θρησκευτικούς Λειτουργούς, μέ τίς διατάξεις τῆς παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 12 τοῦ παραπάνω Νόμου γιά τά Μισθολογικά Κλιμάκια προβλέπονται τά ἑξῆς:

Τά Μισθολογικά Κλιμάκια τῶν βαθμῶν Ε ἕως Γ χορηγοῦνται ἀνά διετία, ἐνῶ τά Μισθολογικά Κλιμάκια τῶν βαθμῶν Β καί Α χορηγοῦνται ἀνά τριετία. Ἡ ἐξέλιξη τῶν Κληρικῶν στό Μ.Κ. τοῦ βαθμοῦ πού κατέχει γίνεται αὐτοδικαίως μέ τήν παρέλευση τοῦ ἀνωτέρου ὀριζομένου χρόνου. Κατ' ἐξάιρεσιν, σέ περίπτωση πού προκύπτει ἀπό τίς ἐκθέσεις ἀξιολογήσεως (γι' αὐτές θά ἀναφερθοῦμε σέ ἐπόμενα τεύχη καί ὅταν δημοσιευθεῖ ὁ Κανονισμός ἀξιολογήσεως τῶν Κληρικῶν πού ἐνέκρινε ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος) τοῦ Κληρικοῦ ὅτι δέν ἔχει ἐπιτύχει τήν ὑλοποίηση τῆς προβλεπομένης στοχοθεσίας σέ ποσοστό τουλάχιστον 50%, γιά δύο συνεχῆ ἔτη, τότε αὐτός δέν ἐξελίσσεται μισθολογικά, μέχρι νά ἐπιτύχει τούς στόχους τῆς ἀξιολογήσεως.

Μέ τίς διατάξεις τῆς παρ. 3 ὀρίζονται τά Μ.Κ. κάθε βαθμοῦ, πέραν τοῦ βασικοῦ μισθοῦ, πού ἀντιστοιχοῦν σέ αὐτόν.

Συγκεκριμένα:

1) Γιά τό βαθμό Ε δύο (2) Μ.Κ. γιά τίς Κατηγορίες ΠΕ καί ΤΕ, τρία (3) Μ.Κ. γιά τήν κατηγορία ΔΕ καί πέντε (5) Μ.Κ. γιά τήν κατηγορία ΥΕ.

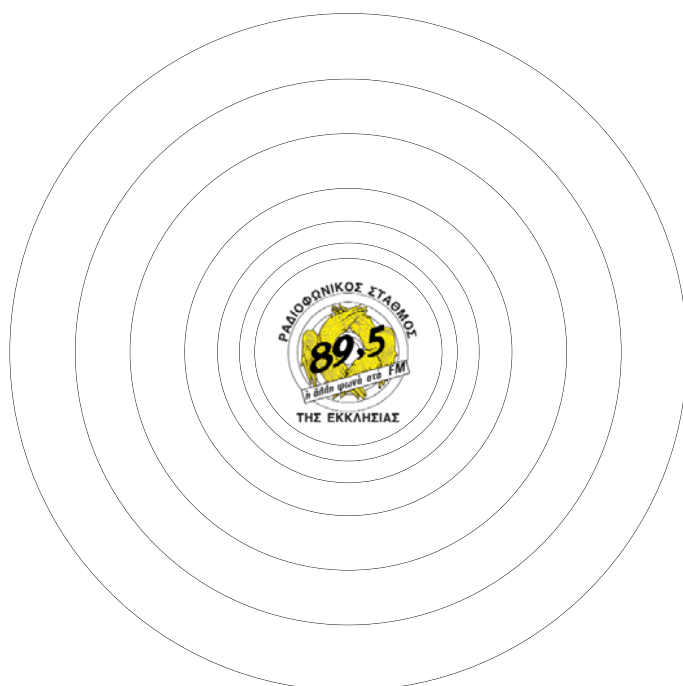
2) Γιά τό βαθμό Δ τρία (3) Μ.Κ. γιά τίς κατηγορίες ΠΕ καί ΤΕ, τέσσερα (4) Μ.Κ. γιά τήν κατηγορία ΔΕ καί ἕξι (6) γιά τήν Κατηγορία ΥΕ.

3) Γιά τό βαθμό Γ τέσσερα (4) Μ.Κ. γιά τίς κατηγορίες ΠΕ καί ΤΕ καί πέντε (5) γιά τήν κατηγορία ΔΕ.

4) Τά Μ.Κ. τοῦ βαθμοῦ Γ τῆς ΥΕ κατηγορίας (καταληκτικός) καί τῶν βαθμῶν Β καί Α τῶν λοιπῶν κατηγοριῶν (ΠΕ, ΤΕ, ΔΕ) καλύπτουν τό σύνολο τοῦ ἐργασιακοῦ βίου τοῦ Κληρικοῦ, μέχρι τήν μέ ὅποιονδήποτε τρόπο ἀποχώρησή του ἀπό τήν ὑπηρεσία.

Είδοποίηση για τούς παραλήπτες τοῦ περιοδικοῦ «Ἐφημέριος»

Ἐνημερώνουμε τούς κληρικούς ἀναγνώστες τοῦ «Ἐφημερίου» ὅτι λόγω τοῦ τριπλασιασμοῦ τῆς ἀξίας τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν καί τῆς εὐρύτερης δυσμενοῦς οικονομικῆς καταστάσεως, τὰ Ἐκκλησιαστικά Περιοδικά ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ καί ΕΚΚΛΗΣΙΑ, μέ ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τό παρόν δέν θά ἀποστέλλονται μέ τὰ Ἑλληνικά Ταχυδρομεῖα στήν διεύθυνσή σας, ἀλλά στίς κατά τόπους Ἱερές Μητροπόλεις, προκειμένου νά διανέμονται κατά τίς Ἱερατικές Συνάξεις στούς δικαιούχους Ἐφημερίου.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Τος. Γραφείο
Κ.Ε.Μ.Π.Α.
Αριθμός Άδειας
12

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1856/2004 ΚΕΜΠΑ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Ίω. Γενναδίου 14 115-21 Άθηναι
Τηλ. 210-72.72.253. Fax: 210-72.72.251
ISSN 1105-7203